

T.C.

DİCLE ÜNİVERSİTESİ

EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ BİLİM DALI

**8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTAPLARININ DEĞERLER EĞİTİMİ VE
HALK BİLİMİ UNSURLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

EMRE ECE

DİYARBAKIR 2025

T.C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI EĞİTİMİ BİLİM DALI

**8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTAPLARININ DEĞERLER EĞİTİMİ VE
HALK BİLİMİ UNSURLARI AÇISINDAN İNCELENMESİ**

EMRE ECE

TEZ DANIŞMANI
PROF. DR. İDRİS KADIOĞLU

DİYARBAKIR 2025

T.C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
DİYARBAKIR

Emre ECE tarafından hazırlanan “8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi ve Halk Bilimi Unsurları Açısından İncelenmesi” konulu bu çalışma, jürimiz tarafından Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesinin

	<u>Ünvanı</u>	<u>Adı Soyadı</u>
Başkan	: Prof. Dr.	Rezan KARAKAŞ
Üye	: Prof. Dr.	İdris KADIOĞLU (Tez Danışmanı)
Üye	: Dr. Öğr. Üy.	Nurullah AYKAÇ

Tez Savunma Sınavı Tarihi: 03/10/2025

Yukarıdaki bilgilerin doğruluğunu onaylarım.

.../11/2025

Doç. Dr. Sadreddin TUSUN
ENSTİTÜ MÜDÜR V.
(MÜHÜR)

BİLDİRİM

Tezimin içerdığı yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı ve bu tezi Dicle Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünden başka bir bilim kuruluşuna akademik gaye ve ünvan almak amacıyla vermediğimi; tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Emre ECE
.../11/2025

ÖNSÖZ

Eğitim, yalnızca bilgi aktarmakla sınırlı olmayıp bireylere toplumsal, kültürel ve ahlaki değerleri kazandırmayı da amaçlayan çok boyutlu bir süreçtir. Bu süreçte ders kitapları, öğrencilere hem akademik bilgi sunan hem de toplumsal kimliğin inşasında rol oynayan temel araçlar arasında yer almaktadır. Türkçe ders kitapları ise dil öğretiminin ötesinde, öğrencilerin kültürel mirasla buluşmalarını ve değerlerle tanışmalarını sağlayan önemli kaynaklardır.

Bu düşünceden hareketle hazırlanan “8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi ve Halk Bilimi Unsurları Açısından İncelenmesi” başlıklı tez, ortaokullarda halk bilimi ile değerler arasındaki ilişkinin belirlenmesini amaçlamaktadır. Çalışmada, ders kitaplarında yer alan halk bilimi unsurlarının öğrencilerin değerleri kazanmasındaki işlevi incelenmiş ve bu unsurların değerler eğitimine katkısı ortaya konmuştur. Tez sürecinde, halk bilimi ile değerler eğitiminin kesişim noktalarını irdeleme fırsatını bulmam, hem akademik hem de kişisel anlamda zenginleştirici bir deneyim olmuştur.

Tezimizin hazırlık aşamasından son aşamasına kadar, her yönüyle büyük bir sabır ve akademik yaklaşım sergileyerek değerli görüşleri, yönlendirmeleri ve yardımlarıyla çalışmamın gerçekleştirilmesine katkı sağlayan danışmanım Prof. Dr. İdris KADIOĞLU hocama teşekkür ederim.

Akademik üslupları, objektif değerlendirmeleri ve bilimsel yorumlarıyla çalışmamın niteliğini zenginleştiren tez jüri üyeleri Prof. Dr. Rezan KARAKAŞ ve Dr. Öğr. Üyesi Nurullah AYKAÇ hocalarıma şükranlarımı sunarım.

Tez yazım sürecinde daima yanımda olan, sabırlarıyla bana destek veren aile bireylerime, eşime ve çocuklarıma en içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca yazım sürecinde desteklerini esirgemeyen doktora öğrencileri Mehmet Mübarek BORA’ya, dostum Nizamettin ERKEK’e ve meslektaşım Halit YÜCEAY’a tüm çalışma arkadaşlarıma minnettarım. Çalışmamda kullandığım kaynakların temininde yardımlarını esirgemeyen kütüphane çalışanlarına, eserlerinden faydalandığım ve atıfta bulunduğum tüm yazar ve araştırmacılara da teşekkür ederim.

Emre ECE

Diyarbakır 2025

İÇİNDEKİLER

Sayfa no

ÖNSÖZ	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
TABLolar LİSTESİ	vii
ŞEKİLLER LİSTESİ	viii
KISALTMALAR LİSTESİ	ix
1. GİRİŞ.....	1
1.1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ.....	3
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI	4
1.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	5
1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	6
1.5. ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI.....	6
1.6. ARAŞTIRMA TANIMLARI	7
2. KURAMSAL ÇERÇEVE	8
2.1. TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİMİ	8
2.1.1. Ortaokul Türkçe Dersi	8
2.1.2. Türkçe Dersi Öğretim Programlarının Temel Yaklaşımı Ve Özel Amaçları.....	10
2.1.3. Türkçe Ders Kitapları	11
2.2. DEĞERLER VE DEĞERLER EĞİTİMİ.....	12
2.2.1. Öğretim Programlarında Değerler	13
2.2.2. Türkçe Dersi Öğretim Programlarında ve Türkiye Yüzyılı Maarif Modelinde Değerler Eğitimi	16
2.2.3. Okullarda Değerler Eğitimi	19
2.3. HALK BİLİMİ	21
2.3.1. Halk Biliminin Konuları ve Kapsamı.....	22

2.3.2. Ülkemizde Halk Bilimi	24
2.3.3. Türk Halk Biliminin Sınırları ve Kapsamı	25
2.3.4. Ülkemizde Ders Kitaplarında Halk Bilimi.....	27
2.3.5. Halk Bilimi Unsurları ve Değerlerin İlişkisi	28
3. YÖNTEM	32
3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ	32
3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM	32
3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI	33
3.4. VERİ ÇÖZÜMLEME TEKNİKLERİ.....	33
4. BULGULAR	34
4.1. ADALET DEĞERİ İLE İLİŞKİLİ HALK BİLİMİ UNSURLARI BULGULARI	34
4.2. AİLE BÜTÜNLÜĞÜ DEĞERİ İLE İLİŞKİLİ HALK BİLİMİ UNSURLARI BULGULARI	35
4.3. ÇALIŞKANLIK DEĞERİ İLE İLİŞKİLİ HALK BİLİMİ UNSURLARI BULGULARI	36
4.4. DOSTLUK DEĞERİ İLE İLİŞKİLİ HALK BİLİMİ UNSURLARI BULGULARI	37
4.5. DUYARLILIK DEĞERİ İLE İLİŞKİLİ HALK BİLİMİ UNSURLARI BULGULARI	38
4.6. DÜRÜSTLÜK DEĞERİ İLE İLİŞKİLİ HALK BİLİMİ UNSURLARI BULGULARI	40
4.7. ESTETİK DEĞERİ İLE İLİŞKİLİ HALK BİLİMİ UNSURLARI BULGULARI	40
4.8. MAHREMİYET DEĞERİ İLE İLİŞKİLİ HALK BİLİMİ UNSURLARI BULGULARI	41
4.9. MERHAMET DEĞERİ İLE İLİŞKİLİ HALK BİLİMİ UNSURLARI BULGULARI	42
4.10. MÜTEVAZİLİK DEĞERİ İLE İLİŞKİLİ HALK BİLİMİ UNSURLARI BULGULARI	43
4.11. ÖZGÜRLÜK DEĞERİ İLE İLİŞKİLİ HALK BİLİMİ UNSURLARI BULGULARI	44

4.12. SABIR DEĞERİ İLE İLİŞKİLİ HALK BİLİMİ UNSURLARI BULGULARI	44
4.13. SAĞLIKLI YAŞAM DEĞERİ İLE İLİŞKİLİ HALK BİLİMİ UNSURLARI BULGULARI	45
4.14. SAYGI DEĞERİ İLE İLİŞKİLİ HALK BİLİMİ UNSURLARI BULGULARI	47
4.15. SEVGİ DEĞERİ İLE İLİŞKİLİ HALK BİLİMİ UNSURLARI BULGULARI	48
4.16. SORUMLULUK DEĞERİ İLE İLİŞKİLİ HALK BİLİMİ UNSURLARI BULGULAR	49
4.17. TASARRUF DEĞERİ İLE İLİŞKİLİ HALK BİLİMİ UNSURLARI BULGULARI	50
4.18. TEMİZLİK DEĞERİ İLE İLİŞKİLİ HALK BİLİMİ UNSURLARI BULGULARI	51
4.19. VATANSEVERLİK DEĞERİ İLE İLİŞKİLİ HALK BİLİMİ UNSURLARI BULGULARI	51
4.20. YARDIMSEVERLİK DEĞERİ İLE İLİŞKİLİ HALK BİLİMİ UNSURLARI BULGULARI	52
5. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	58
6. KAYNAKÇA	65

ÖZET

8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarının Değerler Eğitimi ve Halk Bilimi Unsurları Açısından İncelenmesi

Bu araştırmanın amacı, ortaokullarda okutulan 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan halk bilimi unsurlarını belirlemek ve bu unsurların değerler eğitimiyle ilişkisini ortaya koymaktır. Çalışmada, halk bilimi ürünlerinin değerlerin öğrencilere aktarılmasında ve kazandırılmasında üstlendikleri rol tespit edilmeye çalışılmıştır.

Araştırma, nitel araştırma yaklaşımı çerçevesinde doküman incelemesi yöntemiyle yürütülmüştür. 2024-2025 eğitim-öğretim yılında okutulan 8. sınıf Türkçe ders kitapları incelenmiş; kitaplarda yer alan halk bilimi unsurları tespit edilmiş ve içerik analizi tekniği kullanılarak değerlendirilmiştir. Ayrıca literatürdeki uzman görüşleri ve ilgili araştırmalar ışığında değerler eğitimi ile halk kültürü arasındaki ilişki kuramsal düzeyde tartışılmıştır.

Analizler sonucunda, ders kitaplarında halk edebiyatı türleri, gelenek ve görenekler, halk hekimliği gibi çeşitli halk bilimi unsurlarının yer aldığı belirlenmiştir. Bu unsurlar aracılığıyla dürüstlük, çalışkanlık, vatanseverlik gibi kök değerlerin öğrencilere kazandırılmaya çalışıldığı görülmüştür. Bununla birlikte, bazı değerlerin aktarımında halk bilimi unsurlarının yoğun bir şekilde kullanıldığı, bazı değerlerde ise sınırlı düzeyde yer aldığı ortaya konmuştur.

Elde edilen bulgular, Türkçe ders kitaplarında halk bilimi unsurlarının değerler eğitiminin desteklenmesinde işlevsel bir araç olduğunu göstermektedir. Bu durum, ders kitaplarının yalnızca dil öğretimiyle sınırlı kalmayıp aynı zamanda kültürel ve ahlaki değerlerin öğrencilere aktarılmasında önemli bir rol üstlendiğini ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Değerler, Türkçe Ders Kitapları, Halk Bilimi, Değerler Eğitimi, 8. Sınıf

ABSTRACT

Analysis of 8th Grade Turkish Textbooks in Terms of Values Education and Folklore Elements

The purpose of this research is to identify the elements of folklore included in 8th-grade Turkish textbooks taught in secondary schools and to reveal their relationship to values education. The study attempts to identify the role that folklore works play in conveying and instilling values in students.

The research was conducted using a document review method within the framework of a qualitative research approach. Eighth-grade Turkish textbooks taught in the 2024-2025 academic year were examined, and the folklore elements included in the textbooks were identified and evaluated using content analysis. Furthermore, the relationship between values education and folk culture was discussed at a theoretical level, drawing on expert opinions and relevant research in the literature. Analysis revealed that the textbooks incorporate various elements of folklore, such as folk literature, traditions, customs, and folk medicine. These elements are seen as an attempt to instill core values such as honesty, diligence, and patriotism in students. However, it was also revealed that folklore elements are used extensively in the transmission of some values, while others are limited in their use. The findings demonstrate that elements of folklore in Turkish textbooks are a functional tool for supporting values education. This demonstrates that textbooks are not limited to language teaching but also play a crucial role in conveying cultural and moral values to students.

Keywords: Values, Turkish Textbooks, Folklore, Values educations, 8th Grade

TABLÖLAR LİSTESİ

<u>Tablo No</u>	<u>Tablo Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
Tablo 1.	İlkokul-Ortaokul Haftalık Türkçe Ders Çizelgesi.....	9
Tablo 2.	<i>Kök Değerler</i> ” Temalı Etkinlik Kitabındaki Değerler.....	14
Tablo 3.	Değerlere Dair Bazı Tutumlar/ Davranışlar	15
Tablo 4.	Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Türkçe Öğretim Programında Değerlerin Temalara Göre Dağılımı.....	19
Tablo 6.	İncelenen Metinlerde Tespit Edilen Eğitici Değerlerin Sayısal Sonucu	53
Tablo 7.	Değerlerin Ders Kitaplarında Yer Alma Oranları (Yüzdelik).....	54
Tablo 8.	Değerlerin işlendiği Halk Bilimi Unsurlarının Sayısal İfadeleri.....	55

ŞEKİLLER LİSTESİ

<u>Şekil No</u>	<u>Şekil Adı</u>	<u>Sayfa No</u>
1.	2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Değer-Eylem Çerçevesi.....	25

KISALTMALAR LİSTESİ

Simge	Açıklama
Çev.	: Çeviren
Ed.	: Editör
MEB	: Millî Eğitim Bakanlığı
METK	: Millî Eğitim Temel Kanunu
TDÖP	: Türkçe Dersi Öğretim Programı
TEGM	: Temel Eğitim Genel Müdürlüğü
TTKB	: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı
TYMM	: Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli
vb.	: Ve benzeri

1. GİRİŞ

Değerler, insanın doğasında olabileceği gibi sonradan eğitimle öğrenilebilir ya da değiştirilip, geliştirilebilir olgulardır. Dostluk, adalet, dürüstlük gibi değerler toplumda daha çok pozitif yön, olumlu olma veya insani ilişkilerin iyiliğini ifade eden duygu ve davranışları ifade etmede kullanılır. Değerlerin, bireye doğru ve yanlış; iyi ve kötü gibi yargıları oluşturmada yardımcı olduğunu ifade eden Selçuk (2012, s. 118) değerlerin bir kısmının eğitim yoluyla elde edilebilen, hem zihinsel hem de kişisel gelişimi destekleyen anlamlı davranışlar olduğunu belirtir. Bu noktada zihinlere iyiyi, kötüyü, doğruyu ve yanlış ayırt etmede yardımcı olan değerlerin öneminin daha da arttığı söylenebilir.

Değerlerin toplumun her kesimini ve genelini ilgilendirdiği ve etkilediği kanısı göz önünde bulundurulduğunda belli başlı değerlerin toplumda yaşatılması ve diri tutulmasının gerekliliği ön plana çıkar. Böylece değerler, hem birey bazında hem de aile ve geniş kitleler bazında tüm topluluğa rehber görevi üstlenmiş olacaklardır (Aykaç, 2023, s. 33). Bu rehberlik görevi sayesinde toplumlarda görülen güven sorunu, duyarsızlık, suç oranlarının yükselmesi, insanlar arası diyalogun azalması, çevre kirliliğinin artması gibi bazı aksaklık ve rahatsızlıkların önünü alabilecek duygusal ve davranışsal öğelerin ön plana çıkması mümkündür.

Ülkemizde değerlerin öğretilmesi Millî Eğitim Bakanlığı tarafından temel bir ilke olarak benimsenmiş ve eğitim sisteminde değerlerin öğretimi kesintisiz bir şekilde devam etmiştir. Bu durum son olarak 2024'te yayınlanan Türkiye Yüzyılı Maarif Modelinin Ortak Metninde de vurgulanmıştır. “2003 yılından itibaren çeşitli yoğunluklarla bilinçli şekilde değerler eğitimi öğretim süreçlerinde uygulanmaktadır. Değerler eğitimi uygulamaları 2010 yılından sonra yeni bir ivme kazanmıştır (Meydan, 2014, s. 94).” Gerek 2017 yılında güncellenen ve gerekse de 2024 yılında yenilenen müfredatta değerler eğitiminin belirgin bir şekilde yer aldığı ve değerler eğitiminin öneminin vurgulandığı görülmektedir. Derslerin eğitim programında “*Kök değerler*” olarak da adlandırılan değerler zorunlu olan tüm eğitim kademelerinde sarmal bir düzen ve uyum içerisinde öğrencilere kazandırılmaya çalışılmaktadır. 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modelinde (2024, s. 35) değerler “Erdem-Değer-Eylem Çerçevesinde” çatı değerler bünyesinde kümelenen değer çerçevesi şeklinde

bir sarmal düzene bürünmüş ve bu çerçevenin öğretimde kesinlikle yer alması gereken değerleri içerdiği, sade, tutarlı ve uygulanması kolay değer alanları tasarlanarak hazırlandığı ifade edilmiştir.

Günümüzde ilkokulların yanı sıra değerlerin ortaokul düzeyinde okutulan derslerde de farklı ders materyallerinden yararlanılarak ve ders içi etkinlikler kullanılarak öğrencilerin değerlerin farkına varması ve bunları davranışa dökmesi hedeflenmektedir. Bu amaçla hazırlanan öğretim programlarının ışığında, basılı ve dijital eğitim içeriklerinde değerlere yönelik çalışmaların varlığını ve önemini görmek mümkündür. Ortaokul düzeyinde değerlerin kapsamlı bir şekilde ele alınmasına uygun derslerden biri de Türkçedir. Haftalık ders saatlerinin diğer ders sürelerinden fazla olması, derslerde kullanılan yöntem ve teknikler, Türkçe ders kitaplarının zengin içeriği değerlerin ele alınması için olumlu bir zemine sahiptir.

Türkçe Öğretim Programında (2019, s. 4) değerlerimizin öğretim programlarının perspektifini oluşturan ilkeler toplamı olduğu belirtilerek köklerinin geleneklere ve günümüze; gövdesi ve dallarının geçmişten beslenerek yarınlara uzanacağı ifade edilmektedir. Söz konusu öğretim programları ışığında hazırlanan Türkçe ders kitapları onlarca metin ve metinleri anlama ve yorumlamaya dayalı etkinliklerden oluşur. Bu metin türleri içerisinde geçmişten miras kalarak yarına uzanan içeriklere sahip olan halk bilimi/halk kültürü unsurlarını içeren metinler de yer almaktadır. “Halk bilimi, halkın dil, kültür, duygu, düşünce ve beğenisiyle oluşup yaşatılan, geçmişten günümüze gelmiş, toplum, insan ve doğa gerçeğiyle şekillenmiştir (Artun, 2008, s. 15)” Geçmişten günümüze duygu, düşünce ve beğeniyi taşıyan halka mal olan halk kültürü unsurlarının, insani değerler ile uzlaşıcı ve birbirini besleyici yönleri taşıması mümkün görünmektedir.

Çağımızdaki şehirleşme, teknolojik ilerlemeler, kişiler arası iletişim kopukluğu, çalışma koşullarından ötürü çocukların ebeveyn ve diğer aile bireylerinden uzak yetişmesi gibi nedenlerden dolayı halk bilimi unsurlarının çocukların duygu ve düşüncelerine hitap ederek onları ortak bir değer ve kültür düzeyine erdirmesine katkı sunacağı öngörülebilir. Halk bilimi unsurlarından masal, fıkra, atasözü gibi türlerin içeriklerinin çoğu kere hayat tecrübesinin içinden geliyor olmasından ötürü bu ürünlerin öğrencilerin ilgisini daha çok çekeceği düşünülebilir. Bu açıdan değerlerin halk bilimi unsurları aracılığıyla öğrencilere aktarılmasının daha verimli olduğu söylenebilir.

Çalışmasının bu bölümünde araştırmanın problem durumu, araştırmanın amacı,

önemi, sınırlılıkları ve sayılıtları ele alınarak açıklanmaya çalışılmıştır.

1.1.PROBLEM DURUMU

İnsanlar ilk deneyim ve gözlemlerini; konuşma ve yürüme yetilerini kazanmaya başlamadan önce elde etmeye başlarlar. Bir süre sonra bu deneyim ve gözlemleri taklit eder, anlamlandırır ve zamanla onları öğrenerek davranış haline getirirler. Yaşam serüveni ilerlerken kişiler gerek kendi iç dinamikleri gerekse de toplumun eğilimleri sonucu bazı kalıcı ve sürekli davranış ve düşünce kalıpları ile yüzleşir. Bu davranış ve düşünceler toplumun yargılarına göre bazen olumlu veya olumsuz olarak nitelendirilir.

Değerlerin farklı durumlar ile karşı karşıya kalındığında hem ne yapılacağına hem de nasıl davranılması gerektiğini belirleyen pusula, yol gösterici ve inanç sistemi olduğu vurgulanmıştır (Cüceloğlu, 2002, s. 193). Başka bir açıklamada ise değerler iyi ya da kötü birey olmanın parametrelerini belirten şaşmaz bir ölçüt, kişisel mutluluğun, sosyolojik barış ve huzurun önemli kaynağı olarak ifade edilmektedir (Hökelekli, 2013, s. 14). Değerleri ifade eden bu yaklaşımlar, değerlerin toplum hayatında rehber olma; davranışlardaki yargıların ölçütü olma aynı zamanda neyi yapıp neyi de yapmamız gerektiğini belirleme rollerine sahip olduğuna dikkat çeker.

Okullar değerlerin aşılması ve örnek olaylar üzerinden tatbik edilerek içselleşebilmesi için uygun ortamın sağlanabileceği olanaklara sahip mekanlar olarak bilinir. Çünkü kendi akranları ile eğitim gören bir çocuğun öğretmenlerinin rehberliğinde örnek olaylardan hareketle değer yargılarının farkına varması ve bunları içselleştirmesi biraz daha kolay olacaktır.

Okullarda değerlerin eğitim yoluyla bireylere kazandırılmaya çalışılmasında din kültürü, sosyal bilgiler ve Türkçe gibi dersler dahil diğer farklı derslerde de bu yönde içerikler ders kitaplarına alınmaktadır. Bu derslerin arasından Türkçe ve çeşitli içeriklere sahip Türkçe ders kitaplarındaki metinler (deneme, efsane, öykü, masal, tiyatro, fabl, fıkra vb.) aracılığıyla değerlerin işlenmesi güçlü bir seçenek olarak görülmektedir.

Millî Eğitimin 1739 sayılı Temel Kanununda “Atatürk ilke ve inkılâplarına ve Atatürk Milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin bütün değerlerini benimseyen, geliştiren; ailesini, vatanını, seven ve daima yücelten; Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış hâline getirmiş insanlar yetiştirmek amaçlar arasındadır (MEB, 1973, s. 1)” şeklinde ifade edilmiştir. Doğan ve Gülüşen, (2011, s. 77)

ise Türk Eğitim Sisteminin bu esas amaca ulaşmak için içerik bakımından Türkçe dersinin uygun değer eğitimi içeriklere sahip olduğunu belirtirler. Yukarda belirtilen amaçlara ulaşabilmek için Türkçe dersi içerikleri hazırlanırken farklı edebi dönemlere ait eserler ve farklı metinler aracılığıyla zengin dokümanlar ortaya konmalıdır.

Halk bilimi unsurları da Türkçe ders kitaplarında belli bir oranda yer almaktadır. *Halkın edebiyatı ve kültürü* temalı halk bilimi unsurlarına ait metinler halkın yaşantısının aynası olduğu için bunlardan yola çıkarak öğrenciye istendik değerlerin kazandırılması mümkün olmaktadır. Halk kültürü unsurlarının esasında ait olduğu kültüre ait örnek değerler ve ahlaki anlayışlar yer alır (Artun, 2008, s. 7).

Türkçe ders kitaplarında halk bilimi unsurları kullanılarak değerler ne şekilde ve hangi düzeyde eğitim yoluyla bireylere kazandırılabilir? Hangi Halk bilimi unsurları değerleri kazandırmada daha etkin ve elverişlidir? İşte çalışmada bu problem durumlarının tespiti yapılamaya çalışılacaktır.

1.2.ARAŞTIRMANIN AMACI

Eğitim bir yandan bireye yaşamında kullanabileceği ders pratikleri ve yaratıcı düşünme becerileri aktarırken diğer yandan da toplumsal ve sosyal birey olmada kolaylık sağlayacak duygular ve yetiler kazandırır. Başaran (2013, s. 81-163) eğitim sürecinin kişinin öğrenme yetisini kazanmayı elde etmesiyle başladığını ve ondan sonra bu sürecin bireyin tüm hayatı boyunca devam ettiğini belirtir. Daha sonra bu eğitimin sistemsal hale geldiğini ve bu sistemin kişiye yaratıcı olmasını sağlayacak donanımı kazandırması gerektiğini vurgular.

Bireyin bilgi, beceri, yaratıcılık gibi donanımları eğitim sürecinde elde etmesine yardımcı olan ders kitaplarının içinde Türkçe dersi ve bu derse ait kitapların önemi ortadadır. Öğrencilerin Türkçe öğretimi ile tanışması ilköğretim 1. Sınıf kademesinde okuma yazmanın öğrenilmesi ile başlar. Okuma ve yazma öğretimi ile başlayan bu basamağı sonraki yıllarda okuduğunu ve dinlediğini anlama, duygu ve düşüncelerini ifade etme gibi daha kapsamlı bir öğretim safhası izler. Bu durum her yıl daha da kapsamını geliştirip ortaokulun son kademesi olan 8. Sınıfa kadar devam eder. “Türkçe dersleri, ders kitapları aracılığıyla değerleri öğrencilere aktarmakta, geçmişten kalanlarla bugüne ve geleceğe ışık tutmaktadır (Durhat ve Ökten, 2020, s. 675).”

Eğitim toplumdaki bütün kişiler için ortak sayılan bilgi, beceri ve tavırları geliştirmeye yöneliktir (Özgüven, 2007, s. 288). Buna benzer bir açıklamayı yapan Güven de (2010, s. 1) eğitimin toplumun kültürünü kuşaktan kuşağa aktarmada en önemli araçlardan biri olduğunu ifade eder. Türkçe ders kitaplarına alınan içeriklere bakıldığında bir yandan öğrencilerin ders becerilerini geliştiren diğer yandan da onları kültürel yönden eğitecek nitelikte olan halk bilimine dair içerikler olduğu görülmektedir. Kültürel ve insani değerlerin bu halk bilimi unsurları kullanılarak öğrenciye fark ettirilmesinin etkisi nasıldır?

Bu çalışmada ortaokul kademesindeki 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki halk bilimi unsurlarının belirlenmesinden sonra bu halk bilimi unsurlarının öğrencilere değerlerin hangilerini ne şekilde kazandırmayı amaç edindiği tespit edilmeye çalışılmıştır. Ders kitapları eğitim öğretim ortamlarının temel kaynakları olduğu için ülkemizde bütün öğrenciler ücretsiz olarak bu eğitim materyallerine ulaşır. O halde ders kitaplarında halk bilimi ve değer aktarımı yapan unsurların iyi şekillendirmiş olması gerekir. Çalışmada mevcut durumu ortaya koymak ve tespit edilen eksiklikleri ifade etmek amaçlanmıştır. Bu şekilde ortaokul 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan halk bilimi unsurlarının, değerleri öğrencilere ne derecede kazandırabildiği ve ilerde buna nasıl eklemelerin katılabileceğine dair görüş ve öneriler belirginleşebilir.

1.3.ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Özyel (2012, s. 11) eğitimin bilgi ezberletme ve bir şeyleri öğretmesinin yanı sıra ezberlenen ve öğrenilen bu bilgilerin ışığında yeni ilke ve prensipleri kavratarak hayatın her safhasına uygulama becerisi sağlaması gerektiğini vurgulayarak eğitimin, genel anlamda insanın yetenek ve davranışlarını değiştirmek, geliştirmek, toplumun değerlerini benimsetmek amacıyla yapılan ve uygulanan yöntemler olduğunu belirtir.

Değerler, Özyel'in yukarıda değindiği ve eğitim yoluyla elde edilebilen toplumsal yaşamın daha da düzenli, kabul edilebilir, uzlaştırıcı ve yaşanılabilir olmasında önemli role sahip fiil, duygu ve düşünceler olarak bilinir.

Araştırmalar aile ve yakın çevrenin kişisel tutum ve değer yargıları ile alışkanlıklarının değişmesi ve gelişiminde önemli etkileri olduğunu göstermiştir (Özgüven, 2007, s. 11). Bireyin yetişme dönemindeki aile dışındaki ikincil çevresi ve eğitim yuvası okullardır. Genel olarak eğitimden beklenenler kullanacağı yöntem ve içerikler aracılığıyla öğrenciye öğretilen bilgilerin hazmedilmesini, yaşamda kullanılmasını ve değerlerin

uygulanmasını sağlaması gibi durumlar olarak sayılabilir. Bu aşamada eğitim sisteminin seçeceği içerik ve içeriği aktarma biçiminin önemi ortaya çıkmaktadır. Eğitimcilerin eğitim sürecindeki birincil materyali olan ders kitapları öğrencilere birçok açıdan gelişme alanı sağlar.

Elde edilmesi gereken değerlerin kazandırılmasını sağlayacak metinlerin Türkçe ders kitaplarına alınması gerektiğini ifade eden Çelikpazu ve Aktaş (2011, s. 416) bu metinlerin öğretim programlarının da hedeflerine uygun olacağını belirtir. Türkçe ders kitapları öğrencilerin gelişim süreci göz önüne alındığında metin çeşitliliği ve kullanılan kelime hazinesi açısından zengin sayılabilecek eğitim materyalleridir. Bu ders kitaplarında diğer metin türlerinin yanı sıra halk bilimi unsurlarının da yer aldığı görülmektedir. 8. Sınıflar için hazırlanan Türkçe ders kitabında yer verilen halk bilimi unsurlarının değerler eğitimi ne tür ve derecede katkı sunduğunun anlaşılması eğitimin hedeflerine ulaşma çabalarının sonuçlarının görülmesi ve sonraki ders kitaplarını hazırlama sürecinde yazarlara yol göstermesi açısından gerekli ve önemlidir.

1.4.ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Araştırmada 2024-2025 Eğitim öğretim yılında ortaokullarda 8. Sınıfların öğrenim görmesi için hazırlanan Türkçe ders kitapları (Hecce ve MEB Yayıncılık) asıl inceleme materyalleri olarak kullanılacaktır. Söz konusu ders kitaplarında yer alan halk bilimi türündeki metinler ya da içerisinde halk bilimine dair bulgular barındıran diğer metinler ve ders etkinlikleri incelenecektir. Türkçe Dersi Öğretim Programlarında hedef kazanım olarak belirtilen değerlerin ders kitabındaki halk bilimi unsurları kullanılarak öğrenciye iletilme durumu tespit edilmeye çalışılacak.

1.5.ARAŞTIRMANIN VARSAYIMLARI

Hecce Yayıncılık ve MEB Yayıncılık Türkçe ders kitapları, Millî Eğitim Bakanlığı'nın hedeflediği eğitim amaçları doğrultusunda hazırlanmıştır.

Türkçe ders kitaplarında halk bilimi unsurlarına yer verilmesinin bir amacı da öğrencilerin toplumsal değerlerle tanışmalarını sağlamak ve onları davranış haline getirmelerini sağlamaktır.

Halk bilimi unsurlarının içeriği düşünüldüğünde bunların değerler ile doğrudan veya dolaylı bir ilişkisinin bulunduğu düşünülmektedir.

Halk bilimi unsurları 8. Sınıf çağındaki öğrencilerin yaş ve gelişim düzeyine uygun olarak seçilmiş ve o düzeyde sadeleştirilmiştir.

Bulgular kısmında kullanılacak analiz yöntem ve teknikleri, Türkçe kitaplarındaki halk bilimi unsurlarının müfredattaki değerlerle ilişkisini ortaya koymak için yeterlidir.

Halk bilimi, değerler ve Türkçe dersi öğretim programı konularındaki yorumlar bilimsellik ve nesnellik kuralları çerçevesinde yapılmıştır.

1.6. ARAŞTIRMA TANIMLARI

Değerler: En genel tanımıyla değerler; talep edilen ideal davranış ve hayat biçimlerinin oluşumuna kaynak olan; belirli somut şartları, nesneleri aşan ve üst düzey bir bilince işaret eden bağlayıcı ölçüt ve inançlar olup; doğru eylemlere varmada kişiye destek sunan soyut, genel ölçüt ve ilkelerdir (Ergen 2021, s. 8).

Halk bilimi: Bir ülke ya da yerel bir bölge halkına dair maddi ve manevi sahadaki kültürel malzemeleri konu edinerek, bunları kendine has yöntemleri kullanarak derleyip, tasnif eden, çözüme kavuşturan, yorumlayan ve son aşamada bir senteze erişmeyi amaç edinen bir bilim dalıdır (Örne, 2000, s. 15).

Ders kitabı: Ulusal müfredatta bulunan esas gaye ve hedeflere ulaşmak ve müfredattaki mevcut kazanımları, kavramları, değerleri ve becerileri kişiye iletmek amacı ile okullarda okutulan ana eğitim malzemesidir. Son yıllarda fazla miktarda görsel, duyuşsal, basılı ve teknolojik öğretim vasıtası geliştirilmesine karşın ders kitapları yine de sınıflarda en çok kullanılan kaynaktır (Doğan ve Torun, 2018, s.2).

2. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1. TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİMİ

Türkiye Cumhuriyetinin resmi dili Türkçedir. Bu ortak dil toplum bireylerini birbirine yaklaştırır ve kaynaşmalarını sağlar. Kültürel bağlar da yine dil vasıtasıyla zenginleşir (Aktaş ve Gündüz 2007, s. 10). Bu nedenle Türkçenin doğru ve anlaşılır konuşulabilmesi, yazılanların amaca hizmet etmesi, insanların duygu ve düşüncelerini birbirlerine kolaylıkla aktarabilmesi için Türkçenin eksiksiz bir şekilde kullanılması gerekli bir durum olarak görülür.

Türkçe öğretimi genel olarak ailede başlar, okulda düzenli ve profesyonel bir şekilde öğretmenler eşliğinde devam eder. Türkçenin öğretimi, Millî Eğitim Bakanlığının yasalar çerçevesinde hazırladığı müfredatlara uygun olarak belirlenen hedeflere ulaşmak gayesiyle öğretim programları rehberliğinde basılı ve dijital materyaller kullanılarak okullarda sürdürülür. Türkçe öğretimi, ilkokul 1. Sınıftan itibaren “Türkçe” dersi şeklinde adlandırılıp 8. Sınıfa kadar aynı ders adı ile devam eder. Belirtilen tüm öğretim kademelerinde “Türkçe Ders Kitabı” kullanılır. Bu şekilde okula başlayan her Türk vatandaşı sekiz yıl boyunca kesintisiz olarak Türkçe dersi öğrenim sürecinden geçer. Bu noktada ortaokul Türkçe dersinin öğretim metodu ve bu ders ile hedeflenen amaçların ne olduğunun bilinmesi gerekli bir durumdur.

2.1. 1. Ortaokul Türkçe Dersi

Üç yıllık ortaokul eğitiminin 1997-1998 eğitim-öğretim yılından itibaren zorunlu gelmesinin ardından 2012 yılında çıkarılan 6287 sayılı kanun ile ortaokullar dört yıl süreli ve bu eğitim çağındaki bütün Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına yine zorunlu bir eğitim kademesi haline getirildi. Bu eğitim kademesi 5, 6, 7 ve 8. Sınıf olarak belirlendi (<https://resmigazete.gov.tr>). Millî eğitim sisteminde, 7-14 yaşlarını kapsayan ilköğretim zorunlu olan ortaöğretimin hazırlayıcı basamağıdır ve herkes için zorunlu bir aşamadır. Yani İlköğretim öğrencilere genel eğitim sağlayan, onlara günlük yaşayışa dair bilgi ve beceriler kazandırırken öte yandan onları ortaöğretim kademesi için bilgi ve beceriler ile donatan zorunlu bir eğitim kademesidir (Özgüven, 2007, s. 302).

Bu eğitim kademesindeki asıl amacın çocuklara temel yaşam becerileri sunabilmek ve onları ortaöğretime hazırlamak olduğu söylenebilir. Fisher, çocukların kendi düşüncelerine ve eylemlerine değer vermelerinin onları düşündürme ya da onlara bir şeyi hissettirip öğretme yoluyla sağlanabileceğini belirterek küçük yaştan itibaren buna başlanabileceğini belirtir ve devamla şöyle der: “Eleştirel düşünmenin anahtarı, en önemli noktası kendini sorgulamaktır ve çocukları kendi düşünceleri konusunda cesaretlendirmek için çocuğun hayatındaki yetişkinlerin açık fikirliliğe ve öz eleştiriye model olmalarından daha iyi bir yol yoktur (Fisher, 2022, s. 65).”

Ortaokullarda lise eğitimini destekleyecek şekilde yetenek ve gelişime uygun dersler verilir (Ed. Sarı, Erdoğan Tezci, s. 257). İlkokul 1. Sınıftan başlanarak ortaokulun son yılı olan 8. Sınıfa kadar geçen sürelerde haftalık ders saatinin en fazla ayrıldığı temel ders Türkçedir. Türkçe dersi Talim Terbiye Kurulunun hazırladığı kitaplar ana kaynak olmak üzere Türkçe Dersi Eğitim Programının rehberliğinde değişik yöntem ve metotlarla öğrencilere aktarılır. Türkçe dersi, ilkökul 1. Sınıf düzeyinde okuma-yazma öğretimi ile başlayarak ortaokul son sınıf olan 8. Sınıfa kadar haftalık olarak birbirinden farklı saatlerde olsa da haftalık ders yükü içerisinde en yüksek orana sahip ders saatleriyle öğrencilere okutulur.

Tablo 1. İlkokul-Ortaokul Haftalık Türkçe Ders Çizelgesi

Sınıf Kademeleri								
	İlkokul				Ortaokul			
Sınıf	1	2	3	4	5	6	7	8
Ders saati	10	10	8	8	6	6	5	5

(<https://tegm.meb.gov.tr>).

Tablo 1’e göre Türkçe dersi ilkökul kademesinde haftalık 30 saat olan toplam ders yükünün üçte birini oluşturur. Haftalık ders yükünün 35 saat olduğu ortaokul kademesinde de haftalık ders yükünün önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Türkçe dersinin amaca uygun, istenilen hedef kazanımları elde edici noktaya ulaşması için Millî Eğitim Bakanlığı bünyesinde Türkçe Dersi Öğretim Programları hazırlanarak okullardaki eğitimler bu öğretim programı çerçevesinde işlenmektedir.

2.1.2. Türkçe Dersi Öğretim Programlarının Temel Yaklaşımı Ve Özel Amaçları

Türkçe, eğitim öğretim sürecinin temel dinamiği; düşünme ve konuşmanın en etkili yoludur. Sağlıklı iletişim kurmanın ve kendini ifade etmenin etkili yolu duru ve temiz bir Türkçedir. Bu nedenle Türkçe öğretimine ayrı bir önem verilmiştir. Güven (2010, s. 8) “Öğretim” sözcüğünün çoğu zaman eğitim terimiyle birlikte kullanıldığını ifade ederek öğretimden anlaşılması gerekenin genel bilgi ve becerilerin okullarda öğrencilere aktarılması olduğunu belirtir. Türkçe dersinin öğretim programları Millî Eğitim Bakanlığının ilgili organlarınca çağdaş yöntemler kullanılarak hazırlanmaktadır. “Türk eğitim sistemi program merkezli bir sistemdir denilebilir. Hangi sınıflarda neyin nasıl öğretileceğine dair tüm ayrıntılar öğretim programlarında yer alır (Büyükbaş, 2024, s. 211).”

Türk Millî Eğitim’in 1739 sayılı Temel Kanunda belirtilen esaslara uygun bir şekilde geliştirilen Türkçe dersi öğretim programı ile öğrencilerin sadece okuma yazma ve dilbilgisi becerilerini kazanmaları değil aynı zamanda düşünme, eleştirel bakma, estetik ve sanatsal ve toplumsal değerleri fark etme gibi özellikleri de kazanmaları hedeflenmiştir. 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununda (MEB, 1973, s. 1-4) beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere sahip bireylerin yetiştirilmesinin ön görüldüğü belirtilmektedir. Yine bu kanunda:

“Özgür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya bakış açısına sahip, insan haklarına saygılı, şahsiyet ve girişime değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı ve yaratıcı verimli kişiler olarak yetiştirmek” temel amaç olarak belirlenmiştir. Kanunun devamında Türk Millî Eğitim Sisteminin amaçları arasında şunlara da yer verildiği görülmektedir:

İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve beraber iş yapma alışkanlığı elde etmek şekliyle hayata hazırlamak. Diğer yandan Millî birlik ve beraberlik içinde ekonomik, toplumsal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak (MEB, 1973, s. 1-2). İşte Türk Millî Eğitim sistemine uygun olarak hazırlanan ve çağın ve dönemin koşullarına ve gereklerine göre sürekli yenilenen ve zenginleştirilen Türkçe dersi öğretim programlarında Türkçe dersinin özel amaçları detaylı bir biçimde açıklanmaktadır:

“Türkçe’nin Öğretim Programı; dil becerilerinin ve yeterliliklerinin geliştirilmesini, başka tüm sahalarda öğrenme, bireysel ve toplumsal gelişme ile mesleki yeterlilikleri elde etmenin ön şartı olarak kabul etmektedir. Tematik yaklaşım temel alınarak hazırlanan öğretim programında okuma ve yazma kazanımları metnin içi ve metnin dışı ve metinler

arası okuma yoluyla mana elde etmeyi sağlayacak şekilde yapılandırmıştır (MEB, 2019, s. 10).” Program bu işlemleri İlkokul birinci sınıftan başlayarak sekizinci sınıfa kadar kazanımların yapısı ve hiyerarşisi, öğrencilerin temel dil becerilerinin yanı sıra üst düzey bilişsel becerilerini geliştirmelerine katkı sağlayacak şekilde düzenlemiştir.

2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Programı çerçevesine uygun olarak hazırlanan Türkçe dersi öğretim programında (MEB, 2024, s. 4-5) bireyin bir bütün olarak ele alınması gerektiği belirtilmiş ve bireyin gelişimi için değişik amaçların belirlendiği vurgulanmıştır. 2024 Müfredatında yeni nesillerin dünyayı en iyi şekilde anlamaya yardımcı olan dillerini en iyi biçimde kullanabilmeleri ve Türk dilinin gizemlerine sahip olmaları ve bu sayede Türk kültürünü elde etmelerinin gerekliliği izah edilmiştir. 2024 Müfredatında devamla şu ifadeler yer almaktadır:

“Türkçenin anlam derinliğine ve zenginliğine hâkim oldukça öğrencilerin iletişim kurduğu bireyleri, yazarları, şairleri daha iyi anlayacağı; ana dilini kullanarak estetik değer taşıyan yazılı ve sözlü üretimler yapacağı, bu yolla da kendi kültürel kimliğini sağlıklı temeller üzerine inşa edeceği muhakkaktır. Bu da ancak dil becerilerinde üst düzey gelişim göstermeleriyle mümkün olacaktır. Bu nedenle Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı, beşinci sınıftan sekizinci sınıfa kadar hem anlama hem de anlatmada ihtiyaç duyulan kavramsal becerileri ve alan becerilerini geliştirmeye odaklanmaktadır (MEB, 2024, s. 5).”

Türkçe dersi eğitimi verilirken kullanılan ana materyal Türkçe ders kitaplarıdır. O halde istenilen dil amaçlarına ulaşabilmek için araç olarak kullanılan ders kitaplarının amaca en iyi şekilde hizmet edecek şekilde hazırlanması gerekmektedir.

2.1.3. Türkçe Ders Kitapları

İlkokul ve ortaokul düzeyinde öğrencilere okutulan Türkçe dersi, temel ders olduğu için dil becerilerinin kazandırılması açısından her öğrencinin eğitim sürecinde kritik bir yer tutar. Ortaokul düzeyinde Türkçe öğretimi, öğrencilerin dil bilgisi, okuma, yazma, dinleme ve konuşma becerilerinin geliştirilmesi için önemli bir fırsattır. “Türkçe öğretimi, öğrencilerin dil becerilerini geliştirmeyi amaçlar ve aynı zamanda düşünsel becerilerin kazanılmasını hedefler (Bayat, 2019, s. 56).” O halde Türkçe ders kitapları ilgili öğretim programının hedeflerine ulaşmak için mümkün olan en uygun içeriklere sahip olmalıdır.

Ortaokul Türkçe Dersi programına göre 8 temanın aktarılması her sınıf şubeleri için gerekli görülmektedir. “*Erdemler*”, “*Millî Kültürümüz*”, “*Millî Mücadele ve Atatürk*”

temalarından oluşan her kademe seviyesinde işlenmesi mecburidir. Bu 3 temanın dışında kalan 5 tema seçmeli temalar olup kitap yazarları tarafından belirlenecektir (MEB 2019, s. 15).

Ortaokul Türkçe ders kitaplarında ana içerikler metinlerdir. Metinlerin çeşitliliği öğrencilerin yaş ve gelişim düzeyine göre belirlenir. Bu çalışmada incelemeye alınan Türkçe ders kitaplarında tüm sınıf düzeylerinde 8 adet tema bulunur. Her temada 4 adet metin yer almaktadır. Metinlerden 3'ü okuma 1'i dinleme/ izleme metnidir. Bu şekilde kitabın bünyesinde toplam 32 tane okuma/dinleme/izleme metni kullanılır. Ayrıca 8 tane de serbest okuma metni kitapta yer alır. Bu şekilde toplamda 40 metne yer verilir. Söz konusu öğretim programında MEB (2019, s. 17) kitaptaki metinlerin şiir, bilgilendirici metin ve hikaye edici metinler olduğu ve metin sayıları sabit kalmakla beraber metinlerin temalardaki yerlerinin belirlenmesinin yazarlara ait olduğu belirtilir.

2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modelinde ise MEB (2024, s. 19) ortaokul 5, 6, 7 ve 8. Sınıflarda tema sayısının altıya düşürüldüğü görülmektedir. Bu programda ayrıca temaların sınıf seviyesine göre belirlendiği ifade edilir. “İletişim ve Sosyal İlişkiler” temasının öneminden dolayı her sınıf seviyesinde farklı konu başlıkları ile tekrar edileceği belirtilmektedir. Her temada en az üç okuma, bir dinleme/izleme metnine yer verileceği vurgulanan bu düzenleme 2024-2025 Eğitim-Öğretim yılında sadece 5. Sınıf kademesinde uygulanmıştır.

2.2.DEĞERLER VE DEĞERLER EĞİTİMİ

“Değer” olarak adlandırılan kavramlar ve davranış biçimleri bireyin sergilemiş olduğu olumlu, makul, faydalı ve sosyal yaşantıyı düzenleyici davranış biçimlerinin ortak adı olarak kabul edilebilir. Değerler günümüzde neredeyse toplumun genelinde yaygınlaşması istenilen davranış, fiil ve tutumlar haline gelmiştir.

İnsanların davranışlarına, düşüncelerine yön veren birtakım inançlar, idealler ve kurallar vardır. Yani insanların vazgeçemediği ilke ve standartlar vardır. Genellikle bunlara değerler diyoruz. Bir şeyin değer olabilmesi için hem bir ihtiyacın hem de bir özelliğinin olması gerekir (Balcı, 2014, s. 22). Sevgi, bir ihtiyaçtır ama aynı zamanda kişilere özgü bir özelliktir. Dostluk-arkadaşlık da bir ihtiyaçtır aynı şekilde insanlara ait özel bir ilişkidir.

Değerler, genelde kabul gören, istenilen ve davranış kalıplarının doğruluğunu ölçen olgulardır. İlk kez Znaniecki tarafından sosyal bilimlere dahil edilen bu kavram Latin

dilinde “kıymetli olmak” veya “güçlü olmak” anlamlarını ifade eden “valere” sözcüğünden türetilmiştir (Bilgin, 1995, s. 83). O halde değer sahibi olmak güçlü olmayı, kıymetli olmayı da beraberinde getirir. Yani bir değer belirlenmesi şekilden daha çok ölçütlere bağlıdır.

Çakır değerleri (2019, s. 26) uğrunda fedakarlık gösterilen olay, olgu ya da davranışlar, varlıkları algılama biçimi ya da varlıklara karşı takınılan tavır olarak tanımlar. Buna göre değerler birer davranış, tutum ve düşünce kalıbıdır. Şekilleri, tahlilleri ve analizleri pek de bilimsel değildir. Yani matematiksel değildir ve ölçülemezler. Nispeten görecelidirler. İyi-kötü, seviyeli- seviyesiz, olumlu-olumsuz, yararlı-yararsız, akla uygun ya da mantıksız gibi ölçütler kullanılarak daha da belirlenebilirler.

Toplumdaki kişiler, tavırlarını değerlere göre düzenler ve beklentilerini onlara göre kurarlar. Birbirine uyan ve dayanan değerler bir değer sistemi oluşturur. Bu toplumu ayakta tutan bir değer sistemidir (Sünbül, 2007, s. 153). İnsani ilişkilerin özünde değerler vardır. Değerler, insan ilişkilerinde zayıfsa toplumsal bağların, güven ve birlikteliğin de azalması olasıdır. Eğer ilişkiler değer ağırlıklı ise toplumsal güven, huzur ve mutluluğun daha yaygın olacağı öngörülebilir.

Çetin (2023, s. 26-179) değerleri özele indirgemedi üst şemsiyede birkaç genel değer grubu oluşturmuştur. Değerleri ilk başta bireysel, millî ve evrensel olmak üzere üç ana kategoriye ayırır. Ardından da bilgi değeri, düşünce değeri, estetik değer, iman değeri, kültürel değer, siyasi değer, hukuki değer, toplumsal değerler, İslami değer ve Türklük değerleri gibi bir sınıflandırma ile değerleri birbirinden ayırır. Çakır’a göre ise (2023, s. 24) evrensel ve millî değer olarak iki ana değer grubu vardır. Bunların alt grubunda sadelik, saygı, eşitlik, dine bağlılık, hümanistlik, özgürlük, bireysellik gibi birbirinden değişik alanları ifade edebilen farklı değerleri saymak mümkündür.

Kök değerler ise bir toplumun ahlaki, etik, sosyal ve kültürel yapısını oluşturan temel prensiplerdir. Bu değerler bireylerin kişisel gelişimlerine katkıda bulunurken aynı zamanda toplumun uyumlu bir şekilde işlemlerini sağlar. *Dürüstlük, saygı, sevgi, sorumluluk, adalet, yardımseverlik, sabır, hoşgörü ve vatanseverlik* gibi. Bu değerler bireylerin davranışlarını şekillendirir. Onlara doğru ile yanlış ayırt etme yeteneği kazandırır. Ve toplumsal normlara uyum sağlamalarına yardımcı olur (Fidan ve Erden 2018, s. 56).

2.2.1. Öğretim Programlarında Değerler

Yukardaki değer tasnifinden de anlaşılacağı üzere insanın birçok fiili ve sahip olduğu

duygusu değer olarak adlandırılabilir. Fedakar olmak, lider olmak, paylaşımcı olmak, dayanışma içinde olmak, sözünü tutmak, iyilik yapmak, vefakar olmak, adil olmak, hoşgörü sahibi olmak ve dürüst olmak gibi. Bu aşamada öğretim programlarında da yer alan değerlere değinmek gerekir.

Temel eğitimin verildiği ilköğretim kademesinde öğrenciyi değer sahibi yapmanın yanı sıra onu hal ve hareketlerini de kapsayacak eğitici değerleri etkileyerek kazandırmak da önemlidir (Topçu, 2015, s. 108).

Derslerin öğretim programlarına bakıldığında 2005 yılından itibaren değerler eğitimini eğitim-öğretim sürecinde daha da belirgin ve sistematik hale getiren Millî Eğitim Bakanlığının sonraki tüm müfredat güncellemelerinde değerler eğitimini özel olarak ele almaya başladığı görülmektedir. Bakanlık, değerlerin yaygınlaşması, içselleşmesi ve davranış olarak kazanılıp eyleme geçmesi için değerleri farklı ders kitaplarının içeriğine dahil etmekte, değerler ile ilgili etkinlik kitapları hazırlamakta, değerler bültenleri yayınlamakta, okullarda değerler kulübünün kurulup aktif bir biçimde çalışması için tedbirler almaktadır. Ayrıca “Öğretim programlarında, değerlere yaşam becerileri ve kavramlar gibi eğitimin temel öncelikleri arasında yer verilmiştir (TTKB, 2017, s. 7).”

Ortaokul ders öğretim programlarında bazı ortak değerler yer almakla beraber genelde derslerin değer kazanımları birbirinden farklılık gösterir. Matematik dersi öğretim programında *adalet, paylaşım, bilimsellik, esneklik, eşitlik ve tasarruf* gibi bilimsel açıdan ağırlık taşıyan değerler ön plana çıkarken (Matematik Dersi Öğretim Programı, 2017, s. 9-10) Ortaokul Seçmeli Temel Dini Bilgiler dersi öğretim programında *takva, ihsan, sabır, adalet, şükür, şefkat, tevazu, vefa ve diğer kâmlık* gibi dinî değerlere yer verilmiştir (Temel Dini Bilgiler Dersi Öğretim Programı, 2017, s. 25). “*Kök Değerler*” Temalı Etkinlik Kitabında da ise on tane değer yer almıştır:

Tablo 2. Kök Değerler Temalı Etkinlik Kitabındaki Değerler

1.	<i>Adalet</i>
2.	<i>Dostluk</i>
3.	<i>Dürüstlük</i>

4.	<i>Öz denetim</i>
5.	<i>Sabır</i>
6.	<i>Saygı</i>
7.	<i>Sevgi</i>
8.	<i>Vatanseverlik</i>
9.	<i>Yardımseverlik</i>
10.	<i>Sorumluluk</i>

(MEB 2022, s. 12)

“Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine” başlıklı MEB yayınında söz konusu bu on tane *kök değer*in öğrencilerde uyandırılması hedeflenen tutum ve davranışlar ise şu şekilde belirtilmiştir:

Tablo 3. Değerlere Dair Bazı Tutumlar/ Davranışlar

Kök Değerler	Değerlere Dair Bazı Tutumlar/ Davranışlar
	<i>Adalet: Adil olma, eşitçe davranmak, paylaşma...</i>
	<i>Dostluk: Diğerkâmlık, güven duymak, anlayışlı olmak, dayanışma içinde olmak, sadakat, vefalı olma, yardımlaşma...</i>
	<i>Dürüstlük: Açık/ anlaşılır olma, doğruyu söylemek, güvenilebilir olmak, sözünde durma...</i>
	<i>Öz denetim: Davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme, özgüven sahibi olma, gerektiğinde özür dileme...</i>
	<i>Sabır: Azimli olma, tahammül etme, beklemeyi bilme...</i>
	<i>Saygı: Alçakgönüllü olmaktır. Karşısındakine kendisinin beklediği davranış boyutu ile davranma başkalarının kişiliklerine önem verme yine karşısındakinin statüsünü özelliklerini ve durumunu göz önünde bulundurma</i>

Sevgi: Aile birliğine önem verme, fedakârlık yapma, güven duyma, merhametli olma, vefalı olma...

Sorumluluk: Kendine, çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumlu olma; sözünde durma, tutarlı ve güvenilir olma, davranışlarının sonuçlarını üstlenme...

Vatanseverlik: Çalışkan olmak, dayanışma içinde olma, kural ve kanunlara uymayı bilmek, sadık olmak, tarihi ve doğal mirasa duyarlı olma

Yardımseverlik: Cömert eli açık olabilmek, iş birliğine açık olmak, merhametli olma, misafirperver olmak, paylaşabilmek

(TTKB 2017, s. 24).

2.2.2. Türkçe Dersi Öğretim Programlarında ve Türkiye Yüzyılı Maarif Modelinde Değerler Eğitimi

Aykaç (2023, s. 21) değerler eğitimi “Hayat boyu devam eden değer kazanma veya kazandırma süreci” diye açıklar. Bu sürecin bir bölümü okul yıllarını kapsar. “Okullar öğrenme sürecinin belli bir plan ve belli bir süre çerçevesinde farklı yöntem ve tekniklerin kullanılarak uygulamaya konulduğu modern mekanlardır (Demirel: 2004, s. 107).” Bu mekanlarda söz konusu uzun ve karmaşık süreçte okul eğitimcilerine yol gösterici olan öğretim programları hangi yöntemlerin ne düzeyde, nasıl ve ne şekilde kullanılması gerektiğini açıklayan yol haritalarıdır.

Ülkenin geleceği olan gençlerin gelişmesinde temel olan öğretim programlarında evrensel değerlerin yanında resmi devlet politikasını hedefleyen toplumsal kültür ve din anlayışını kapsayan değerlerin olması da gereklidir (Göksu 2024, s. 54). Ortaokullardaki Türkçe dersleri haftalık ders saatinin daha fazla olması, düşünceyi geliştirme yollarının etkin kullanılması için yeterli malzemeye sahip olması, münazara, drama, soru-cevap, açık oturum vb. gibi tekniklerin ders esnasında kullanılıyor olması açısından değer eğitimi için uygun olan derslerden biridir. Öğrencilerin rahat ve serbest düşünceleri ve karşılarındaki insanların duygu ve düşüncelerini anlayabilmeleri için yeterli donanıma sahip bir ders olması bu derse ait diğer avantajlar olarak karşımıza çıkar.

Biçer (2017, s. 210) Türkçe dersinin çeşitli yöntemlerin kullanılmasına elverişli olduğunu belirtir. Bu donanım, yöntem ve tekniklerin yukarda Göksu'nun değindiği gibi (2024, s. 54) toplumsal ve evrensel kültür değerlerinin öğrencilerde belirginleşmesine katkı sunabileceği olasıdır.

MEB'in Türkçe Öğretim Programı (MEB, 2019, s. 4) esas beşeri özelliklerimizi meydana getiren değerlerin, yaşamımızın rutin akışında ve karşımıza çıkan sorunlarla başa çıkmada harekete geçmemizi sağlayan kudretin ve gücün kaynağı olduğunu ifade ederek “*Adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik*” kavramlarından oluşan on tane “kök değere” yer verir. Söz konusu öğretim programında bu değerlerin bazen bağımsız bir biçimde, bazen ilişki içinde bulunduğu diğer kök değerler ile ele alınması gerektiği ve bütün bunların ayrıca alt değerler ile hayat bulabilmesinin mümkün olduğu belirtilmektedir.

2019 yılındaki Türkçe Öğretim Programında yukarda da değinildiği gibi büyük bir güç ve kudret kaynağı olarak nitelendirilen “değerler” 2024 Türkiye Maarif Yüzyılı Öğretim Modelinde de yerini korumuş; değerler, millî ve manevi olarak belirlenerek değerlerin programdaki sayısı arttırılmıştır:

2024 TDÖP'te temalara yönelik olarak hazırlanan öğrenme yaşantıları şemasında 20 farklı değerden bahsedilerek değerlerin bir önceki programa göre iki katına çıktığı görülmektedir Bu değerler şunlardır: “1. *Adalet*, 2. *Aile bütünlüğü*, 3. *Çalışkanlık*, 4. *Dostluk*, 5. *Duyarlılık*, 6. *Dürüstlük*, 7. *Estetik*, 8. *Mahremiyet*, 9. *Merhamet*, 10. *Mütevazılık*, 11. *Özgürlük*, 12. *Sabır*, 13. *Sağlıklı yaşam*, 14. *Saygı*, 15. *Sevgi*, 16. *Sorumluluk*, 17. *Tasarruf*, 18. *Temizlik*, 19. *Vatanseverlik*, 20. *Yardımseverlik* (Kaya ve Aydın 2024: 114).” Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ile hedeflenen öğrenci profiline uygun, millî ve manevi değerlerimizi tanıyan, geçmiş ve bugün arasında bağlantı kurarak geleceğe yön veren, yetkin ve erdemli öğrencilerin yetiştirilmesine hizmet edecek şekilde planlanmalı ve yürütülmelidir (MEB 2024, s. 6).

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli aşağıdaki değerlere yer vermiştir:

Şekil 1. 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Değer-Eylem Çerçevesi

Şekil 1 'de de görüldüğü gibi Türkiye Yüzyılı Modelinde ders ayrımı yapmaksızın 20 tane değer belirlemiştir. Bu değerlerin merkezinde adil, saygılı ve sorumlu insanı yetiştirecek olan huzurlu aileyi ve toplumu, yaşanılabilir çevreyi ve huzurlu insanı görmek mümkündür. Şekilde de belirtildiği üzere böylece bu millî ve manevî değerler sayesinde çevreye dost yaşantılar oluşacak ve bireyler içsel ahenge kavuşacaktır.

2024 Modelinde değerlerin Türkçe ders kitaplarındaki temalara dağılımı ise ilgili programda aşağıdaki tabloda gösterilmiştir.

Tablo 4. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Türkçe Öğretim Programında Değerlerin Temalara Göre Dağılımı

Tema 1: Dostluk, Mahremiyet, Özgürlük, Saygı, Sorumluluk
Tema 2 : Çalışkanlık, Estetik, Özgürlük, Sorumluluk, Vatanseverlik
Tema 3: Duyarlılık, Merhamet, Saygı, Sevgi, Sorumluluk, Tasarruf, Temizlik
Tema 4: Saygı, Sevgi, Sorumluluk, Vatanseverlik
Tema 5: Estetik, Saygı, Sorumluluk
Tema 6: Çalışkanlık, Dürüstlük, Özgürlük, Sabır, Saygı, Sorumluluk

(MEB, 2024, s. 189-223).

Öğretim Programlarından da anlaşıldığı üzere Türkçe ders kitapları, Türkçe öğretim programının belirlediği türde metinleri barındırmak zorunda olduğu gibi yine aynı öğretim programında yer alan değerlerin öğrenciye benimsetilebilmesi için yeterli donanıma da sahip olmak zorundadır.

2.2.3.Okullarda Değerler Eğitimi

Çocuklar, toplumdaki en küçük yaş kesimini oluşturan, en az yaşam tecrübesine sahip ve eğitilmeleri daha rahat olan taban kitle olarak görülür. Gelişim çağındaki çocukların hayata hazırlanmaları, kaliteli bir yaşam sürmeleri, kendileri ve içerisinde yaşadıkları topluma olumlu katkı sunabilmeleri için eğitilmeleri son derece önemlidir. Eğitim ailede başlar, okulda devam edip farklı görseller ve yayınlar ile informal bir şekilde ileriki süreçte de devam eder.

Şüphesiz bir çocuk için aile dışındaki ikinci önemli çevre okuldur. Okul çocuğun ikincil eğitim yuvasıdır (Özyel, 2012, s. 11). Okul yeni nesli geleceğe hazırlamakta ve birey olarak farklılıklarını zenginleştirmektedir (Sünbül, 2007, s. 80). Fisher (2022, s. 1) Okullarda çocuklara temel eğitim becerileri öğretilirken diğer taraftan onları dünyaya hazırlamak için düşünce dünyalarını genişletecek yolların aranılması gerektiğini belirtir. Onun bu düşüncesine paralel olarak okullarda çocuklara temel bilgiler verilirken içinde yaşam sürdürdükleri sosyal toplumun düzenine uyum sağlayabilmeleri için değerleri düşünmek ve onları öğrenmek gibi beceriler de bir seçenek olarak sunulmalıdır. O halde değerler ülkenin

eğitim sisteminde kendine yer bulmalıdır.

Okul çağındaki her öğrencinin doğru ahlaki tercihler yapması ve bu tercihlere göre davranış geliştirmesine yardım edecek değer ve becerileri öğretmesi okulların temel amaçları arasındadır (Sabır, 2013, s. 6). Özellikle ortaokul eğitimi, çocukların dış dünyaya biraz daha açıldığı ve sosyalleştiği bir süreç olup aynı zamanda onlara farklı alanlar ve olanaklar sunan bir eğitim kademesidir. Bazı çocuklar için ortaokul son sınıf öğrenciliği, ahlaki ve etik ilkelerin sorgulanmaya başlandığı, kabul veya reddedildiği bir dönemi kapsar. İşte tam bu aşamada “değerler eğitimi” ön plana çıkar. Çünkü değerler, etik ve ahlak ile iç içe girmiştir. Kimi araştırmacıya göre ahlaki tamamlamak değerleri oluşturmak ile gerçekleşebilir:

Çocukların gelişim sürecinde benlik ve kimlik kazanımının yanı sıra ahlaki duyguları da gelişmektedir. Ahlaki gelişim, toplumun belirlediği değerlere sıkı sıkıya bağlı kalma ya da uyma olarak değil; toplum ile sağlıklı bir ilişki içinde olmak ve topluma uyum sağlamak için değerler oluşturma sürecidir (Babaroğlu, 2022, s. 43). Okullarda verilen eğitim ve o eğitimin içine serpiştirilen değerler çocuğun duygu ve düşüncelerinin süzgeçten geçirilmesi için ona verilen ölçütler haline gelmektedir. Çocuk bu şekilde toplum ile sağlıklı ilişki kurmanın yollarını öğrenebilir.

Değerler eğitiminin aile ortamından sonraki ikinci durağı da eğitim öğretim ortamları yani okullardır. Aile ortamından farklı olarak okulda devam eden değerler eğitimi, bu alandaki uzman eğitimeciler tarafından daha sistemli bir şekilde verilir (Aykaç, 2023, s. 36). Okullar bireyi değerli kıldığı gibi onlara değerleri kendi yaşamlarında içselleştirip uygulama gayesi kazandırmaya çalışmaktadır. Dökmen, (2004, s. 60) değerlerin toplumlar için değerli olduğunu bu yüzden de değerlere uygun tavır geliştiren bireylerin de o toplumların bakışına göre değer kazandığını belirtir. “Değerler eğitiminin başka bir gayesi bireylerin özüne ve etrafına karşı olan görevlerinin bilincinde olmasını sağlamak, kendi evinde öğrenim gördüğü okulunda ve buna paralel bir şekilde uyumlu bir gelecek inşasında üzerine düşen görevin ehemmiyeti bilinci kavramaktır (Yılmaz, 2010, s. 65).”

Gerek veliler ve gerekse de toplum yeni kuşakların toplumun değerlerini, rutinlerini, sosyal davranışlarını, maddi ve manevi kültürü değerlerini kazanmasını bekler. Okul bun için ilk derecede görevlisi olarak görülür. Bundan ötürü dönemin getirdiği olumsuz durumlara karşı okullar öğrencilerin iyi tercihler yapabilme stratejilerini ve amaçlarını sunabilmelidir (Sabır, 2013, s. 6). Anlaşıldığı üzere okullar sadece ders öğretmekle kalmayıp bireyi her yönüyle yaşama hazırlamaya çalışan alanlardır. Bu hazırlık sürecinin

aşamalarından biri de değerlerin öğrencilere kazandırılmasıdır.

Neticede okullar değerlerin öğretiminde büyük paya sahiptir. Özellikle çocukların geçmiş yaşantılarında aile ve çevrelerinden öğrenmedikleri değerleri okulda elde etmesi, dahası elde ettiği yanlış değerleri düzeltmek okulun ve asıl eğitici olan öğretmenin görevidir. Bu görevin sonraki kuşakları yönlendirmek gibi hayati bir rolü vardır. (Göksu, 2024, s. 51). Cüceloğlu'nun (2003, s.94) değindiği şekliyle çocuğun içinde bulunduğu çevre ona hangi duygu ve düşünceleri kabul etmesi gerektiğini, hangilerini reddetmesi gerektiğini belirterek onu hayata hazırlar. Okul bir çocuğun yaşamındaki en birincil çevrelerden birisidir.

O halde ortaokul çağındaki çocuğa açık fikirlilik ve model olma yoluyla sevgi, dostluk adalet ve benzeri değerler hissettirilerek öğretilmesi olasıdır.

2.3.HALK BİLİMİ

Çalışmanın bu bölümünde geniş çerçevede halk bilimi, halk biliminin alanları, ülkemizde halk bilimi, halk biliminin okullarda ders kitapları aracılığıyla öğretimi ve halk bilimi-değerler ilişkisi ile ilgili konular üzerinde durulacaktır.

Halk bilimi ya da başka bir deyişle halk kültürü toplumların sözlü, yazılı, simgesel, manevi veya maddi kültürel miraslarını konu alan bilim dalıdır. Halkların meydana getirdiği yaşam becerilerine dair pratikler ve ürünler halk biliminin sınırları içerisinde. Son birkaç yüzyılda halk biliminin öneminin hem dünyada hem de ülkemizde daha da anlaşılacak sürekli gelişen bir bilim dalı haline geldiği görülmüştür.

Halk bilimi oldukça genç bir bilimdir. Batı ülkelerinde 1846'dan beri İngilizce *folk* (halk) ve *lore* (bilim) kelimelerinden meydana gelmiş olan *folklore* tabiriyle, o tarihten önce bir bilim konusu olarak kabul edilmemiş ya da diğer bilimlerin alanı içinde kalan birtakım olguları, kendine ait yöntemlerle incelemeyi üzerine alan bağımsız bir bilim dalı şeklinde tanınmaya başladı (Boratav, 2013, s. 7). 1878'de İngiltere'nin başkenti Londra'da Folklore Society Derneğinin açılması ile folklor sözcüğü yeni bir bilim dalı olarak dünya geneline yayılmıştır (Bay, 2022, s. 146).

Folklor” sözcüğü halk ve bilim sözcüklerinin birleşmesiyle oluşmuştur. Bilimsel çalışmalarda folklor-halk bilimi-halk kültürü gibi tabirlerin bu bilim dalını ifade etmek için kullanıldığı görülmektedir. Karakaş (2010, s. 18) “Halk bilimini” halkın doğaya sunduğu her türlü maddi ve manevi ürünü farklı metotlarla derleyip araştırarak sınıflandıran ve bu şekilde yorumda bulunan bir bilim dalı olarak tanımlayıp “*Folklor*” kelimesinin “halk

bilimi” adındaki bilim dalının karşılığı olduğunu aynı şekilde halk kültürü ürünleri için de kullanıldığını ifade eder.

Halk bilimi, doğum ile başlayıp ölüme değin insanların yaşantısında yer edinen maddi ve manevi bütün kültür unsurlarını kapsar. Halk kültürü araştırmaları halkın fikir, duygu ve sezgisinin temeldeki karakteristiklerini, halk yaşantısının esas dinamiklerini, adet ve geleneklerini, tutum ve davranışlarını, yaratımlarını ve becerilerini, sevgi ve zevklerini inceleyip araştırarak milli kültürün düzgün bir şekilde işlenmesine; onların değerlendirilip yorumlanmasına önemli katkılarda bulunur (Artun, 2008, s. 9).

Halk Bilimi ya da halk kültürü adından anlaşıldığı üzere halka mal olan öğelerdir. Bu yönüyle çok geniş bir bilim alanını kapsar. Çünkü bin yıllara dayanan medeniyetten süzülen toplumsal bütün birikimler ve mirasların bu bilim dalının konusunu oluşturduğu söylenebilir. Bu birikim ve miras bazen azalarak bazen artarak farkında olmadan doğal yollarla sonraki kuşaklara aktarılır. Zengin bir kültürel birikime sahip olan derlenmiş halk bilimi unsurlarının farklı yöntem ve tekniklerle işlenmesi halk biliminin nihai hedefleri arasında sayılabilir. Yani sadece derleme ve tasnif değil o ürünlerin edebiyat, müzik vb. alanlarda işlenmesi de halk bilimi unsurlarının daha da içselleşip kalıcılılaşmasına katkı sunar.

Bir devletin bir bölge halkının ya da etnik grubun hayatının tümünü kapsayan ve esasında halkı meydana getiren bireylerin hem ortak hem yaygın davranış modellerini yaşam tarzını bazı olaylara ve durumlara yönelik tavrını etrafını ve evreni algılayışını izah etmede; geleneğe ve törene dair hayatı ayarlayan çeşitlendiren, renk katan bir takım beceriyi, beğeniyi, ortaya çıkan ürünü, töreyi, kurumu, kurumlaşmayı göz önüne almada; bir yönüyle geçmişe, bir yönüyle de günümüze uzanan gelenekler, görenekler (Örnek, 2000, s. 16). ”Sedat Veyis Örnek’in halk bilimini açıklarken kullandığı bu açıklamalar halk biliminin kapsam alanını ve toplum yaşamındaki önemini daha net açıklamaktadır.

2.3.1.Halk Biliminin Konuları ve Kapsamı

Halk biliminin konularını belirleyebilmek ve halk bilimi literatürüne maddeler eklemek mümkün gibi gözükse de halk biliminin kapsamını ve sınırlarını belirleyebilmek ve ona bir sınır çizmek çok güç bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Çünkü halkın kültüründen ibaret olan halk bilimi insana dair sayısız ve sınırsız durumları da kapsar.

Halkın kültürünü araştıran bilim dalı “halk bilimi” olarak adlandırılır. Bu bilim dalı halk kültürü unsurlarını sistematik olarak araştırarak sınıflandırır, tasnif eder ve

değerlendirme yaparak sonuçlara varmaya çalışır. Halk bilimi, anne karnından ölüme kadar kişinin yaşamında yer alan maddi ve manevi bütün kültürel öğeleri bilimsel yollarla derleyen, araştıran, değerlendiren ve bunların sistemli bir açıklamasını yaparak insanlığın kültür tarihini ve özellikle halk kültürünün genel gelişme kurallarını inceleyen, kültürler arasındaki benzerlik ve farklılıkları belirleyip ortaya koyan, gerektiğinde de bu bilimsel sonuçları halkın yararına olacak biçimde düzenleyerek halka ileten bir bilim dalının adıdır (Artun, 2005, s. 3). ”

Artun ayrıca (2009, s. 17) başlangıçta sadece türkü, gelenek ve inançlar gibi anonim unsurları konu alan halk bilimimin zamanla halkın kültürüne dair her şeyi ele aldığını ve bunlara dair bütün yaratıların bu bilim dalının kapsam alanına dahil olduğunu belirtir. Propp da benzer şekilde aynı durum için (1998, s. 11) halkların yaratmış olduğu her şeyin halk biliminin ilgi alanına dahil olduğunu ifade eder.

Halk bilimi unsurları; atasözleri, deyimler, destanlar, efsaneler, halk hikâyeleri, masallar, fıkralar, mani, türküler, süslemeler, halk hekimliği, geçiş dönemleri olarak ifade edilen doğum, evlenme, ölüm süreçlerindeki uygulamalar gibi sözlü, yazılı ve fiili bazı halk kültürü ürünlerini kapsar. Bu unsurlar, bireylerin Millî kimliklerini geliştirmelerine, değer yargılarını oluşturmalarına, yazısız kurallar aracılığıyla bazı toplumsal aidiyet duygusu kazanmalarına katkı sağlar. Modern bilimin gelişmediği, günümüz eğitim sisteminin olmadığı, kentleşmemiş ve imkanları kısıtlı toplumlarda halkın yaşarken ve yaşamaya çalışırken bilinçli ya da bilinçsiz bir biçimde meydana getirdiği birçok ürün halk kültürünün geniş yelpazesi içinde yer alır. Anlaşıldığı üzere halk kültürü, halk bilimi ya da folklor toplumun ortak, uzun süreli, kalıpları olan birikimlerinin ve iletişimlerinin bütünüdür.

Her ne kadar farklı ve olabildiğince geniş halk bilimi tanımları yapılsa da halk biliminin kapsamının çizilmesi ve sınırlarının tam olarak belirlenebilmesi zor bir durum olarak görülür. Çünkü bu disiplin insana dair sosyal, ekonomik, inanç, sağlık, örf, adetler kapsamına giren sayılamayacak kadar birçok alanı kapsar. Halk bilimin içerisine giren konuların yeterli ve herkesin üzerinde anlaşabileceği bir şemasını düzenlemenin zorluğunu ifade eden Kalaycı (2023, s. 16) sosyal bilimlere dair birçok bilimde, halk biliminde olduğu gibi, o bilim dalının sınırlarının çizilmesinin zorluğunu belirtir.

Yukarıda değinilen alanlardaki halk ürünleri birleşip bazen azalarak bazen de artarak halkın ortak yaşama ve birbirini anlama algısına katkı sunarak sonraki nesillere bilinçli ya da bilinç dışı aktarılıp yaşam becerileri sunar. Bunlar halkın ortak ve çoğu kere yazılı

olmayan dili olur. Aktulum'un da (2022, s. 124) ifade ettiği gibi halk bilimi toplumun aynası olma işlevini üstlenir ve toplumun ortak bilincini temsil edecek ortak imgeleri ortaya koyar.

2.3.2. Ülkemizde Halk Bilimi

Ülkemizdeki yayınlara ve çalışmalara bakıldığında halk biliminin bilim dalı olarak geçmişinin yaklaşık yüz-yüz yirmi yıl öncesine dayandığını söylemek mümkündür. 20. Yüzyılın başlarında ülkemizde gelişme göstermeye başlayan bu bilim dalının dünya genelindeki mazisinin de 19. Yüzyılın ortalarına dayandığı kanısı yaygındır. Çeribaş ve Aça (2023, s. 60-65) Rıza Tevfik ve Fuat Köprülü'nün halk bilimine dair ilk yazılarını 1914 yılında yayınladıklarını ifade ederek; atasözleri, fıkralar, halk hikayeleri gibi sözlü halk kültürü unsurlarına dair derlemeler yapan Namık Kemal, Ziya Paşa, Şinasi, Ahmet Vefik Paşa, Ahmet Midhat Efendi gibi kişileri Türk Halk Biliminin öncüleri olarak sayar. Ayrıca ülkemizde gelişme gösterdiği ilk yıllarda bu bilim ile uğraşan halk bilimcilerin *halkıyat*, *halkbilgisi*, *etnoğrafya*, *avami edebiyat* ve *folklor* gibi farklı isimler kullanarak bu disipline yaklaşım gösterdiğini ifade etmişlerdir. Karakaş (2010, s. 19) da Türkiye'de folklordan söz eden ilk yazarın Ziya Gökalp olduğunu ifade edip onun bu bilim dalına ait tanımlar yaparak *halkıyat* terimini kendisinin kullandığını belirtir.

Cumhuriyetin ilanından sonra hız kazanan halk bilimi çalışmaları ile üniversitelerde çalışmalar yoğunlaşmış, dernekler kurulmuş, Millî Eğitim Bakanlığı çalışmaları artmış, halk bilimcileri tarafından birçok yöreden halk kültürü unsuru derlemeleri yapılmaya başlanmıştır. Her ne kadar kendilerinden önce çalışmalar yapılmış olsa da daha çok Fuat Köprülü, Pertev Naili Boratav, İlhan Başgöz gibi öncü isimlerin yayınları ile bu alanda büyük bir mesafe kattedildiği söylenebilir. Yıllar içerisinde sayısız halk bilimi unsuru halkın içinden seçilen kaynak kişilerden derlenerek kayıt altına alınmış ve bu ürünler tasnif edilip analizleri yapılmıştır.

Türk halk bilimi araştırmalarını bir ilke ve amaç şeklinde belirleyen ilk oluşum 1927 de başkent Ankara'da Türk Halkbilgisi Derneği adı ile kuruldu. 1932'de eski Türk Ocakları'nın yerini Halkevleri aldı. 1938 yılında Ankara Dil Tarih-Coğrafya Fakültesi öğretim programına bağlı olan Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde bir halk edebiyatı dersi başlatıldı. Millî Eğitim Bakanlığınca İlki 1956'da yayınlanan ve yılda bir cilt olmak üzere basılan "Türk Etnoğrafya Dergisi" yayınlanıyor (Boratav 2013, s. 19-20).

Bu bilime dair bir diğ er önemli kurum 1964'te kurulan Folklor Araştırmaları Kurumu ve 1966 da kurulan Millî Folklor Enstitüsüdür. Bunların dışında birçok üniversitede anabilim dalları açılarak halk bilimine dair bilimsel çalışma yapılmıştır.

Ülkemizde halk bilimi diğ er adıyla halk kültürü; ürünlerinin bolluğ  ve bu ürünlere ulaşmanın kolaylığ ndan ötürü daha önce de izah edildiğ  üzere 1900'l  yıllardan başlanarak günümüze kadar birçok kişinin ilgisini çekmiş ve sayısız ürün derlemesi yapılmıştır. Bu  r nlerin  oğ  kayıt altına alınmıştır. Masal, destan, atasözü ve deyimler, halk türküleri; geçiş dönemi olarak adlandırılan doğ m, ölüm ve evlenme süreçlerine dair uygulamalar; inançlar ve daha birçok halk bilimi ürünü işlenmek ve sonraki nesillere aktarılmak üzere disipline edilmiştir.

2.3.3. Türk Halk Biliminin Sınırları ve Kapsamı

Halk bilimi (folklor), halkın sözlü, yazılı, görsel ve işitsel olarak kuşaktan kuşağı aktardığı kültürel unsurların sistematik biçimde incelenmesini amaçlayan bir disiplindir. Bu alan; efsaneler, masallar, atasözleri, halk oyunları, geleneksel kıyafetler ve ritüeller gibi kültürel ürünleri araştırarak toplumun ortak hafızasını anlamayı hedefler ( zdemir, 2005, s. 45).

Orta Asya'dan gelerek Anadolu ve Rumeli'ye yerleşen Türkler, kendi kültürlerini beraberlerinde buralara taşıdı. Anadolu coğraFYası,  oğ  medeniyetin, iktidarın ve inanç sistemlerinin yolunun birleştiğ  kültürel bir bölgenin kaynağı olmuştur. Türk kültürü İşlam ve Anadolu kültürleriyle buluşunca yaşama bakış açısı ve değ r kriterleri değ şik bir içerik ve özellik taşıdı (Artun, 2008, s. 96). Halk kültürü geniş bir alanın ortak adıdır. Halkın sözlü kültür öğeleri olan masal, destan, efsane, fıkra, ninni, tekerleme türlerinin yanı sıra halk takvimi, halk hekimliğı, geçiş dönemleri olarak adlandırılan doğ m, evlenme ve ölüm gibi süreçler, oyunlar, törenler dahil halkın yaşantısının ve halk yaratımlarının bir çok fiilini kapsar. Bu yönüyle Türk halk bilimine sınır çizmek zorlaşır:

Halk biliminin içermesi gereken ya da i erdiğ  konuların tam olarak eksiksiz bir şekilde ve bütün bilim çevrelerince mutabık bir kapsamını belirlemek veya şemasını çizebilmek nerdeyse imkansızdır. Bunun sebebi  oğ  sosyal bilimler alanındaki gibi konu sınırlarının çizilmesinin ve bu sınır anlaşmazlıklarını önleyebilmenin zor olmasıdır ( rnek, 1995, s. 17).  rnek'in de izah ettiğ  gibi halk bilimine sınır çizmek oldukça güçtür. Kendisi yapılan çalışmalar ve değ rlendirmelere dayanarak geniş alt başlıkları da barındıran 25 ana

maddeli bir halk bilimi kavram şeması çizmiştir:

- “1.Köy, Kasaba ve Kent Yaşamı (Monografiler)*
- 2. Yerleşim-Yerleşim Türleri*
- 3. Barınak-Konut (Halk Mimarisi)*
- 4. Aydınlanma, Isınma*
- 5. Taşıtlar Taşıma Teknikleri*
- 6. Ekonomi Türleri*
- 7. Halk Ekonomisi*
- 8. Beslenme-Mutfak-Kiler*
- 9. Ölçme, Tartma, Hesaplama Birimleri; (Zaman ve Mesafe Kavramları)*
- 10. Halk sanatları ve Zanaatları*
- 11. Giyim-Kuşam-Süs*
- 12. Halk Bilgisi*
- 13. Halk İnançları; Töreler, Adetler, Gelenekler, Görenekler*
- 14. Geçiş Dönemleri*
- 15. Bayramlar-Karşılamlar-Uğurlamalar*
- 16. Kalıp Hareketler (Tavırlar, Jestler, Mimikler)-Kalıp Sözler ve Sesler*
- 17. Dernekler, Kuruluşlar; Dayanışma ve Yardımlaşma*
- 18. Dinsel-Büyüsel İçerikli İnançlar, İşlemler*
- 19. Halk Edebiyatı*
- 20. Halk Tiyatrosu (Geleneksel Tiyatro)*
- 21. Halk Oyunları (Dansları)*
- 22. Halk Müziği ve Müzik Araçları*
- 23. Çocuk Oyunları ve Oyuncaklar*
- 24. Halk Eğlenceleri; Sporlar*
- 25. Adlar (Örnek, 2000, s.17-20).”*

Halk bilimi unsurlarında Anadolu insanların dünyaya bakışını, yaşama şeklini, kişisel ve toplumsal sorunlarını görürüz. Halk biliminde halkın ortak olan yaygın davranış kalıplarını, yaşama biçimini, belirli durumlar ve günlük yaşama dair olaylar karşısındaki tutumunu; etrafını ve dünyayı algılayışını görebiliriz (Artun, 2008, s. 9).

Gerek Sedat Veyis Örnek'in sınıflandırması gerekse de diğer açıklamalardan da anlaşıldığı üzere Türk Halk Bilimi kapsamlı ve zengin bir halk kültüründen beslenmektedir. Bu çalışma bir yörenin folklor derleme çalışması olmadığı için bütün halk bilimi unsurları ele alınmayacak olup çalışmaya esas olan ders kitabında yer alan ve 8. Sınıf öğrencilerinin gelişim düzeyine uygun halk bilimi unsurlarının yer aldığı konuların değerler ile ilişkisi ele alınacaktır.

2.3.4. Ülkemizde Ders Kitaplarında Halk Bilimi

Türk halk bilimindeki ortak ürünlerimizin koruma altına alınması, bunların yaşatılması ve gelecek nesillere aktarılması konusunda da günümüz genç kuşağının gereken biçimde bilinçlendirilebilmesi için konunun uzman kişilerine ve eğitimcilere büyük vazifeler düşmektedir.

Kendi kültürel değerlerine yabancılaşması istenilmeyen genç kişilerin halk ile aynı beğeniye sahip olabilmesi ve halk ile bütünleşmesi için bunlara milli kültürü temelleri öğretilip o kültürü sevmeleri sağlanmalıdır. Gençleri halkın ortak kültürel öğeleriyle besleyerek onları hazırlamak hem ailenin ve hem de eğitimcilerin vazifesidir (Artun, 2008, s. 458-459). Bir eğitimcinin gençlere ve gençlik adaylarına ulaşabileceği en rahat olan mekan okullar olarak bilinir. Okullarda gençlere ulaşmada kullanılan temel materyal ise ders kitaplarıdır. Halk biliminin ürünleri olan halkın kültür öğelerini genç kuşaklara aktarmanın isabetli yollarından biri de o ürünleri ders kitaplarına alarak mümkün olabilir. “Türkiye’de ilköğretim kademesinde kullanılan ders kitapları, yalnızca akademik bilgi değil, aynı zamanda kültürel bilinç ve etik değerler kazandırma işlevi de taşımaktadır (Demirel, 2011, s. 215).”

İlk zamanlarda sözlü bir şekilde, destan ve masallar yoluyla ulaştığımız insana sanayi toplumuna geçerken kitap yoluyla ulaşma durumundayız (Aktaş ve Gündüz, 2007, s. 7). Kitapları etkin bir biçimde kullanarak bireylere destan, masal ve diğer kültürel miras öğelerini aktarmak mümkündür. Modernleşen ve halk kültürü unsurlarının bilim ve teknoloji girdabında kaybolmaya yüz tuttuğu günümüzde halk bilimi kültürel mirasının ders kitapları

vasıtasıyla öğrencilere de aktarılması önem taşımaktadır.

Özellikle 8. Sınıf gibi gençleri karakter gelişiminin şekillendiği ve toplumsal bilinçlerin oluştuğu bir dönemde, bu unsurların pedagojik değeri oldukça yüksektir. Ders kitabının bu bağlamda halk bilimi unsurlarına yer vermesi, öğrencilerin toplumsal uyum, ahlaki gelişim ve kültürel farkındalık gibi alanlarda önemli kazanımlar elde etmesinin sağlamaktadır (Ekici, 2004, s. 8).

Halk bilimi, halkların maddi ve manevi kültürel miraslarını barındıran halkın sözlü ve yazılı kültürünü, yaşanmışlıklarından alınan tecrübeleri, geleneklerini, inançlarını, materyallerini, motiflerini ve yaşam biçimlerini inceleyen bir bilim dalıdır. Yarının yetişkinleri olan çocuklara ve gençlere bu ürünlerin aktarılması ve benimsetilmesi toplumsal kaynaşma ve anlayış için gereklidir. Bu yönüyle başta Edebiyat, Türkçe, hayat bilgisi, sosyal bilgiler, sosyoloji ve din kültürü olmak üzere okullardaki ders kitaplarında bu bilim dalına dair öğretilerin yeni nesle ulaştırılmasının sunacağı faydaları olacaktır. Çünkü ders kitapları, öğrencilerin dil becerilerini geliştirmenin yanı sıra, kültürel değerleri öğretme işlevini de yerine getirir. Bu yönüyle halk bilimi unsurları öğrencilerin kültürel kimliklerini güçlendirmeye katkı sağlar. “Türkçe ders kitaplarında halk bilimi unsurlarının bulunması, öğrencilere sadece dil öğretiminin ötesinde bir zenginlik sunar. Bu unsurlar; halkın tarihini, inançlarını, değerlerini ve yaşam tarzını gelecek kuşaklara taşıma amacı güderken aynı zamanda öğrencilerin kültürel kimliklerini güçlendirmesine ve toplumsal bağlarını pekiştirmesine yardımcı olur (İlbaylı, 2023, s. 10).”

Kültürel mirastan ibaret olan halk biliminin ders kitapları aracılığıyla ortak bir anlayış oluşturma işlevi önemli sayılır. Ortaokul ders kitapları incelendiğinde 5, 6,7 ve 8. Sınıflarda halk bilimi metinlerinin ya müstakil bir şekilde ya da diğer halk bilimi unsurlarının dağınık bir şekilde bu ders kitaplarında yer aldığını görmek mümkündür.

2.3.5. Halk Bilimi Unsurları ve Değerlerin İlişkisi

Halk biliminin toplumun bir arada olması gibi sosyal bir birleştirici özelliğinin olmasının yanında toplum içinde bireyin dinamik kalmasını sağlayan değerlere, toplum normlarına ve törelere destek verme görevi, eğitim ve kültürün gelecek nesillere aktararak eğitilmesi vazifesi vardır (Bay, 2022, s. 147).

Halk bilimi unsurlarının eğitici yanı olduğu göz ardı edilemez (Başgöz, 1986, s. 144). Türk toplumunun kendine özgü, tarihi ve sosyolojik temellere dayanan zengin bir kültürel

mirası vardır. Kültürel eğitim modeline göre yetişmiş bireyler içinde bulundukları toplumun millî, manevi, ahlaki ve vicdani değerlerini tanıma imkanı bulurlar. Bu sayede aynı zamanda o topluma ait örf, gelenek, görenek, masal, ninni, fıkra, bilmece vb. özellikleri de deneyimleme fırsatı sağlarlar. Kültürel eğitim modeliyle yetişmiş bireyler, bilim ve teknolojik yeniliklerini öğrenmenin yanında, içinde bulundukları toplumun norm ve değer yargılarını da öğrenmiş olur. Böylece bireyin topluma uyumu kolaylaşır. Bireyler bu şekilde toplumun millî ve manevi değerleriyle bir bütün olduğunu anlar ve ona göre tutum geliştirir (Bay, 2022, s. 22).

Eğitimde halk bilimi unsurlarının kullanılması, soyut kavramın somutlaştırılmasına ve öğrencilerin kimlik gelişimine katkıda bulunur (Artun 2001, s. 45). Bu durumda halk bilimi unsurlarının, olumlu kimlik değişimi ve toplumsal uyuma dair değerlerin öğrenciye kazandırılmasında rol alabileceği söylenebilir.

Halk bilimi, bir toplumun kültürel mirasını, geleneklerini, faaliyetlerini ve değerlerini kuşaktan kuşağa aktaran önemli bir toplumsal sistemdir. Diğer yandan değerler de toplumsal yaşamı daha da yaşanılabilir hale getiren evrensel insani olgulardır. Halk bilimi unsurları aracılığıyla gelecek nesillere toplumsal kültürel bellek unsurları aktarılırken bir yandan da temel insani değerlerin bilinçaltına yerleşmesi bir eğitim kazanımı olarak görülmelidir.

Değerler, bireylerin duyuşsal ve toplumsal gelişimini destekleyen, eğitim sürecinin zaten doğal sürecinde yer alan anlamlı kazanımlardır. Bu değerlerin gelişim çağındaki öğrencilerin davranışlarında fiile geçebilmesi ve onlar tarafından içselleştirilebilmesi biraz çaba ile mümkündür. Bu yönüyle değerlerin ortaokullarda işlenebilmesi için kullanılabilecek yöntemlerden biri de halk bilimi unsurlarını kullanarak bunların değer aktarımı için köprü vazifesi görmesini sağlamaktır.

Türk eğitim sisteminde ders kitaplarına alınan metinlerin değerleri öğrenciye sezdirmesinin ve benimsetmesinin ilgili müfredatların ve dolayısıyla ders kitaplarının temel hedefleri arasında olduğu önceki bölümlerde de ifade edilmişti. Bu durumda ders kitaplarına alınan metinlerin bu değerleri taşıyor olmasına özen gösterilmelidir. Aynı şekilde Türk Halk Bilimi unsurlarının da yeni kuşaklara aktarılmasının aynı müfredat ve aynı ders kitaplarının gayesi olduğu ders kitaplarına alınan halk bilimi unsurlarından anlaşılmaktadır. Acaba halk bilimi unsurları öğrenciye ulaştırılırken bu unsurlar öğrencilerin değerleri de benimsemesine ve içselleştirmesine ne kadar katkı sunuyor?

Bu noktada ders kitaplarında yaygın olarak kullanılan bazı halk bilimi unsurlarının

değer aktarımına dair işlevlerinin nasıl algılandığına bakmak gerekir:

Masallar ve destanlar, içeriklerinde yer alan kahramanlar ve olay örgüsü vasıtasıyla doğruluk, cesaret ve adalet gibi değerleri etkileyici bir biçimde sunar. Öğrenciler bu edebi türler üzerinden değerleri daha rahat içselleştirebilirler (Sever, 2016, s. 45). Ulusal destanların öğrencileri eğitime yönünün daha ağır bastığı düşünülebilir. Türk tarihindeki Ergenekon Destanı buna örnek olarak verilebilir.

Çobanoğlu, destanların eğitilenlere cesur olma, adaleti sağlama, çalışkan davranma, kendisine güvenme ve doğruluktan ayrılmama gibi bazı değerleri kazandırmada yararlı olabileceğini dile getirir (2019, s. 78).

Halk biliminin diğer yaygın bir türü ise atasözleri ve deyimlerdir. Boratav ‘ın toplumun kültürel birikimini ve değer yargılarını, dünya görüşünü ve yaşam tarzını yansıttığını ifade ettiği özlü kültür öğeleri olan atasözleri ve deyimleri (2003, s. 38) Aksoy da, (2015, s. 102) içerdikleri kısa ve özlü yaşam değerleri ve hayat dersleri sayesinde öğrencilerin değerlerin anlamını ve içeriğini keşfetmelerine yardımcı olacağını ve öğrencilerin bu değerleri anlayabileceğini belirtir.

Atasözleri, insanların hayat deneyimlerini, gözlemlerini ve değer yargılarını yansıtan folklorik anlatılardır. Sözlü kültürde, özellikle ileri yaştaki bireyler tarafından yeni kuşaklara aktararak eğitici görevini yerine getirir (Aksoy, 2006: 77). Günlük yaşamın birçok alanında kullanılabilen atasözleri ve deyimler deneyimler sonunda ortaya çıkan türler oldukları için değerleri daha da belirgin yansıtabilecekleri öngörülebilir.

Halk Bilimi unsurları arasındaki yaygın bir diğer tür olan sözlü kültür ürünlerinden fıkralar ise hem güldürü yönleri hem de düşünceye sevk etme yönleriyle dikkat çeker. Çobanoğlu, (2003, s. 214) Türk halk edebiyatı içerisindeki fıkraların daha çok Nasreddin Hoca, Bekri Mustafa gibi karakterler üzerinden şekillendiğini ifade ederek sosyal tenkit, ahlaki nasihat ve mizahi bakış açısını harmanlayan anlatılar olduğunu belirtir. Fıkraların yalnızca eğlence unsuru olmadığını bünyelerinde aynı zamanda eğitici değerleri de barındıran önemli bir halk bilimi unsuru olduğunu aktarır.

Çobanoğlu’nun ifadesindeki gibi Nasreddin Hoca fıkraları güldürürken düşündürülen yönüyle bilinir. Bu açıdan genç kuşakların Nasreddin Hoca fıkraları ile eğitilmesi zeka gelişimi, mizah anlayışı, hazırcevap olmak gibi özelliklerin yanında toplumsal olaylara farklı bakış açısı geliştirmesi yönüyle de önem taşır.

Halk bilimimizin ve sözlü kültürümüzün önemli kültür unsurlarından biri olan Nasreddin Hoca, toplumsal eleştiri, değer aktarımı ve güldürü unsurlarını bütünleştirerek toplumun zihninde olumlu ve kalıcı bir yer edinmiştir. Türkçe ders kitaplarında başta Nasreddin Hoca olmak üzere fıkra türlerine yer verildiği görülür.

Halk bilimcilerine göre kişiye değer eğitimi verebilen diğer bir halk bilimi unsuru ise halkın el sanatlarıdır. Demir (2017 s. 70) el sanatlarının, toplumun kültürel mirasını aktarma işlevi üstlendiğini belirtip küçük yaşta halı dokumayı öğrenen kız çocuğunun, bu sayede hem teknik bilgi elde ettiğini hem de yerel değerleri içselleştirdiğini belirtip bu durumun yerel kimliklerin şekle bürünmesine kaynaklık ettiğini ifade eder. El sanatlarında özellikle çıraklık döneminde gösterilmesi gereken sabır, malın üretimi ve pazarlanması safhalarında gösterilmesi gereken dürüstlük ve doğruluk vb. durumlar ahlaki değerlerin gelişim sürecine rehberlik edebilir.

Karabaş (2013, s. 36) halk bilimindeki el sanatlarını sıralayarak (dokuma, kilim işleme, çömlek sanatı, bakırcı ve oymacılık, taş işçiliği, deri işçiliği, cam sanatı ve nakış gibi) söz konusu sanat dallarının, sadece üretim becerisi değil, aynı şekilde bir yaşam biçimi ve dünya felsefesi de yansıttığını belirtir.

Bireylere sağlıklı yaşam, temizlik gibi bazı değerleri kazandırabilecek bir diğer halk bilim unsuru ise halk hekimliğidir. Modern tıptan önce gelişim gösterip ona kaynaklık eden bu alandaki yöntemler ve kullanılan materyallerin ders kitaplarında yer alması gelenekteki değerlerin bireye aktarılmasına kaynaklık edebilir.

Halk hekimliğinde “hastalık” sözü bizim öğrenmiş olduğumuzdan daha geniş bir anlamı içinde barındırır. Bununla yalnızca insan sağlığındaki aksaklıklar değil kısırlıktan tutun nazardan kaynaklı rahatsızlıklara korku ve olağanüstü güçlerden kaynaklanan rahatsızlıklar yine farklı farklı hastalıklar ve bunlara dair tedavi yöntemleri anlaşılmalıdır (Boratav, 1978, s. 149)

3. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmaya esas olan model, araştırma evreni ve örnekleme, araştırmanın veri toplama araçları ve verilerin analizi gibi başlıklar hakkında bilgiler verilmektedir.

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Ortaokullarda 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan halk kültürü unsurlarını belirleyerek bunların değerler ile ilişkisini tespit etmeye yönelik olan bu çalışmanın modeli genel tarama modelidir. Geçmişte ya da şu an var olan bir durumu mevcut şekliyle ortaya koymayı hedefleyen tarama modellerinin genel tarama modelleri ile örnek olay taramaları olarak ikiye ayrıldığını aktaran Karasar'ın (2012, s.79) genel tarama modeli tanımına göre çok sayıda elemandan oluşan evren hakkında genel bir yargıya varmak amacı ile evrenin tümü ya da ondan alınacak bir grup, örnek ya da örneklem üzerinde tarama düzenlemeleri yapılır. Genel tarama modeli kullanılarak yapılan bu çalışmadaki amaç 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarında yer verilen halk bilimi unsurlarını belirlemek daha sonra bu unsurların hangi değerleri kavratmaya yönelik olduğunu ve halk bilimi unsurlarının bu değerlerin kavratılmasındaki rolünü ortaya koymaktır. Talim ve Terbiye Kurulunca onaylanmış 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarının doküman incelemesi yöntemiyle analizi yapılmıştır. Araştırmada halk hikâyeleri, halk hekimliği, masallar, efsaneler, atasözleri, fıkralar, deyimler gibi halk bilimi unsurlarında sevgi, saygı, yardımlaşma, dostluk, adalet, vatanseverlik vb. değerlerin ne ölçüde ve nasıl yer aldığı ortaya konmuştur. Bu sayede halk bilimi unsurlarının ders materyallerinde kullanılarak değerler eğitimi sunacağı katkının anlaşılmasının sağlanması öngörülmüştür.

3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM

Araştırmanın evrenini 2024-2025 eğitim öğretim yılında ülkemizdeki ortaokullarda okutulan 8. sınıf Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır. Araştırmanın örnekleme ise: Milli Eğitim Bakanlığı 8. Sınıf Türkçe Hecce Yayıncılık ve 8. Sınıf Türkçe MEB Yayıncılık ders kitaplarıdır.

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Veri toplamak amacıyla bu araştırmada halk bilimleri unsurları ve değerlerin ilişkisinin düzeyini belirlemek amacıyla literatür taraması yapılarak önce halk bilimi unsurları belirlenmiş ardından da bilimsel olarak tasnif yapıp bu unsurları içeren bir veri toplama aracı oluşturulmuştur. Araştırmanın ana hattını “halk bilimleri ve değerler” ikilisi oluşturmuştur. Halk biliminin alt kategorileri ve değerlerin içeriği ise ilgili literatür taranarak belirlenmiştir. Araştırmada halk biliminde kriter Sedat Veyis Örnek’in tasnifinden (Örnek, 2000, s.17-20), değerlerde ise Milli Eğitim Bakanlığının ve diğer literatür bilgilerinden yola çıkılarak hareket edilmiştir.

3.4. VERİ ÇÖZÜMLEME TEKNİKLERİ

Elde edilen verilerin analizini yapmak amacıyla nitel veri analiz tekniği kullanılmıştır. Nitel veri analiz tekniklerinden biri olan doküman incelemesi tekniği ile araştırılması planlanan olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerden analiz yapılır.

Bu araştırma herhangi bir görüşme ve gözleme gerek kalmaksızın materyallerin okunarak amaca uygun tasnifinin yapılması ve alt boyutlara göre düzenlenmesini kapsar. Daha sonra elde edilen veriler tablolar ışığında sayısal olarak ifade edilmiştir. Bulgular bölümünün elde edilmesiyle evrenin tamamına ulaşılmıştır.

4.BULGULAR

Ortaokul 8. Sınıf Hecce ve MEB yayınları Türkçe ders kitaplarındaki halk bilim unsurlarının değerler ile ilişkisini incelerken ders kitaplarındaki her birisinde 5’ er metin bulunan 8 tema ayrı ayrı tetkik edildi. Ayrıca metinlerin dışında yer alan ders etkinlikleri de incelenerek mevcut olan halk bilimi unsurları belirlenip çalışmaya dahil edildi.

Tablo 4. 8. Sınıf Ders Kitaplarındaki Metinlerin Dağılımı

Okuduğunu anlama metni	Serbest okuma metni	Dinleme metni	Toplam metin sayısı
24	8	8	40

Tablo 5’te gösterildiği üzere kitaplarda 8 tanesi serbest okuma metni, 8 i dinleme metni, 24 tanesi de etkinliklere dayalı olarak hazırlanmış okuduğunu anlama metni olmak üzere toplamda 40 metin incelendi. Kitaplarda sadece müstakil bir şekilde halk bilimi metni olarak adlandırılabilir masal, fıkra, destan gibi metinlerin yanı sıra farklı metin türlerinde de geçen halk bilimi unsurları da tespit edilmeye çalışılmıştır.

Metinler incelenirken halk bilimi unsurları ele alınarak onların daha önceki teorik halk bilimi bilgileri ışığında yer yer açıklamaları yapılarak bunların değerler ile ilişkisi ortaya konulacaktır. Halk bilimi geniş bir yelpazeye sahip olduğu için sadece metinlerde geçen halk bilimi unsurlarına dair izahatlar yapılmıştır. Halk bilimi unsurlarının tespitinde Sedat Veyis Örnek’in daha önce paylaşılan tasnifi referans alınmıştır. Konu ile bağdaşması muhtemel değerler ise Türkiye Yüzyılı Maarif Modelinde Türkçe dersi kazanım programında yer alan değerlerden oluşmaktadır.

4.1.ADALET DEĞERİ İLE İLİŞKİLİ HALK BİLİMİ UNSURLARI BULGULARI

Adalet değeri hakkı ve özgürlüğü, eşit ve etik davranmayı, hakkaniyetli ve önyargıdan uzak olup liyakata önem vermeyi kapsar. Aynı zamanda kişinin hak ve özgürlüklerini bilip bunları koruması; davranışlarında ölçü ve dengeye dikkat etmesini de ifade eder (MEB, TYMM Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi 2025, s. 1).

Destan: *Her kim bize dostum derse onunla görüşelim. Düşmanlarla güreşelim* (Saygı, 2024, s. 106).

Fıkra: *Odun kıran bir adamın karşısında “Hınk!” diyen birinin oduncudan hak istemesi, veremeyince mahkemeye başvurusu, Nasrettin’in bu davayı görürken bir kese parayı şingirtarak “Hadi, sen de paraların sesini al!” diye hüküm vermesi* (Saygı, s. 118).

Masal: *Ama hiddete kapılmayıp konuyu araştırmaya karar vermiş* (Eselioğlu, Set ve Yücel, 2021, s. 40).

Masal: *Güçlü birinin zayıf birisinin yanında kalması hata ise sıradan bir adamın da şerefli bir adamı dost tutması da hatadır.* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 37).

Masal: *Akıllı kişi bu yüzden düşmanına yakınlık gösterir ama tam anlamıyla güvenmez ona, işte ben de uzaktan dost olacağım seninle* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 37).

Destan: *Bugu Tigin; güzellik, zekâ ve ehliyetçe ötekilerden üstün olduğundan onu ittifakla hakan seçtiler* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 178).

4.2.AİLE BÜTÜNLÜĞÜ DEĞERİ İLE İLİŞKİLİ HALK BİLİMİ UNSURLARI BULGULARI

Aile içi iletişim ve işbirliğinin güçlendirilmesi, ailede sorumlulukların yerine getirilmesi, aile ile vakit geçirilmesi aynı zamanda saygı, sevgi ve güvenin olduğu ilişkileri kapsar. Ailede sorumlulukların yerine getirilmesi, dayanışma gösterilmesi ve iletişimin güçlü olması bu değerlerin kapsadığı alanlardır (MEB, TYMM Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi 2025, s. 2).

Masal: *Evde kalır ama tosbağa akli fikri ceylanda* (Saygı, 2024, s. 13).

Masal: *ev arkadaşı tosbağayı görünce avcının çantasında durumu anlatır ceylana* (Saygı, s. 14).

Masal: *Padişahın biri kızlarını çağırmış:*

— *Beni nasıl seversiniz, diye sormuş.*

Büyük kız:

— *Şeker gibi, bal gibi severim, demiş* (Saygı, s. 41).

Deyim: *Kardeş gibiydi Elif* (Saygı, s. 152).

Kalıp sözler: *Hadi anacığım akşam yemekten önce dönerim, kal sağlıklıyla* (Saygı, s.

278).

Beslenme- mutfak-kiler: *Üç sofrta kurulurdu; biri dedem ve emmilerime, biri büyük gelinlerle ebeme, biri de küçük gelinlerle onların çocuklarına* (Eselioğlu, Set ve Yücel, 2021, s. 122).

Halk mimarisi(Yerleşim): *“Hepiniz buradasınız, bizim tek başına toprağımız kim şeyi doyurmaz.”* diyerek dört oğlunu da aynı bahçenin içinde tutmuş (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 122).

Yerleşim (köy): *Dönem boyunca hiç gitmedim köye, ev burnumda tütüyor. Giderken anama portakal götürdüm* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 123).

Efsane: *Kral kızını çok seviyor onu gözünün önünden ayırmıyormuş* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 200).

Efsane: *Kızının başka biriyle evlenerek çıkıp gideceğini düşünüyormuş* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 200).

Efsane: *Kral kızını zaman zaman görmeye geliyormuş* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 200).

4.3.ÇALIŞKANLIK DEĞERİ İLE İLİŞKİLİ HALK BİLİMİ UNSURLARI BULGULARI

Çalışmalarda aktif olup araştırma ve sorgulamaya ve planlı olmaya dayalı bir değerdir. Disiplin, plan, istikrar, bilimsellik, azim bu değerın temelini oluşturur. İç motivasyonunu sağlamayı, denetim sahibi olmayı gerektirir. Hayat boyu öğrenmeye görev ve sorumlulukları üstlenmeye önem verir (MEB, TYMM Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi 2025, s.3).

Destan: *Dağın üstünü, arka yanını, beri yanını (böylece) doldurduktan sonra yetmiş deriden körük yapıp yetmiş yerde kurdular. (Ateşleyip) Körüklediler* (Saygı, 2024, s. 106).

Deyim: *Atı alan Üsküdar'ı geçti* (Saygı, s. 123).

Deyim: *Mermi taşırdı, dağ taş aşardı* (Saygı, s. 152).

Deyim: *Karı koca yemedik, içmedik sabah akşam nerde iş varsa gittik* (Saygı, s. 164)

Deyim: *Öğretmenin gözüne girdi* (Saygı, s. 191).

Halk Hekimliği: *Otun anlattıklarını aklına yazmış, eksiksiz ezberlemiş* (Saygı, s.

212).

Deyim: *Ülkesinin göğsünü kabartan başarılarla imza atan* (Saygı, s. 283).

Deyim: *Dumanlı dağlar bile eşref saat gelince delinir, treniniz onun bağrından düdüğünü öttüre öttüre geçer gider* (Eselioğlu, Set ve Yücel, 2021, s.151).

Deyim: *Tereyağından kıl çeker gibi* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 152).

Destan: *Uygurlar da burada durup beş mahalle (beş şehir) yaptılar. Adını Beş Balığ koydular* (Eselioğlu, Set ve Yücel, 179).

Deyim: *Elinden geleni yapıyordu* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 254).

Atasözü: *“Emeksiz yemek olmaz* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 266).

Deyim: *Dağları tepeleri aşarak* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 229).

4.4.DOSTLUK DEĞERİ İLE İLİŞKİLİ HALK BİLİMİ UNSURLARI BULGULARI

Sosyal ilişkilerdeki duyarlılık ve dayanışma, arkadaşlara destek olup onlarla iletişim kurmak ve onlarla vakit geçirmeyi önemsemek bu değerın temel içeriklerindendir. İlişkilerin güvene dayalı olması, etkili iletişimlerle saygı ve sevgi ile yürümesi, geçirilen vaktin nitelikli olması, farklı kültürlerle bağ kurulması yine bu değerin kapsam alanına dahildir (MEB, TYMM Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi 2025, s. 4).

Masal: *Ormanistan’ın bir kenar mahallesinde aynı evde yaşıyorlar kardeş kardeş* (Saygı, 2024, s. 12).

Masal: *Mutludur ceylan ile fare karga ve toşbağa şen* (Saygı, s. 14).

Deyim: *Akıllı kimse dostluğu her şeyden üstün tutar* (Saygı, s. 39).

Deyim: *İki kişinin geçmişteki sıkı dostluğuna “ekmek tuz hakkı” denir* (Saygı, s. 42).

Destan: *Her kim bize dostum derse onunla görüşelim* (Saygı, s. 106).

Atasözü: *Adam ahabından bellidir* (Saygı, s. 121).

Masal: *Kurnaz tilki sesini yumuşatarak ona*

Dedi ki: Kardeşçığım, artık dostuz (Saygı, s. 43).

Kalıp Sözcükler: *Bu tür dostluklar düşmanlıktan daha tehlikeli olur* (Eselioğlu, Set ve Yücel, 2021, s. 37).

Kalıp sözler: *Çarçabuk dostluklar güven telkin etmez çünkü* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 37).

Deyim: *El ele Yanınızdayım* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 72).

Atasözü: *Bir fincan kahvenin kırk yıl hatırı vardır!*” (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 192).

Deyim: *Eyi günün dostları Kötü günüm geçti gel* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 193).

Atasözü: *bir fincan acı kahve ama kırk yıl hatırı var* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 193).

Deyim: *Bizleri kırk yıllık dost gibi karşıladılar.* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 246).

Halk Ekonomisi (üretim): *Bu imece bir yardım imecesiydi* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 280).

4.5. DUYARLILIK DEĞERİ İLE İLİŞKİLİ HALK BİLİMİ UNSURLARI BULGULARI

İnsana ve topluma; çevre ve canlılara değer vermenin yanı sıra afet bilincine de sahip olmayı gerektiren duyarlılık değeri aynı zamanda kişinin kendisine ve içinde yaşadığı toplumun kültürel özelliklerine, bütün varlıklara değer vermesinin yanı sıra sürdürülebilirliğin de önemsenmesini ifade eder (MEB, TYMM Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi 2025, s.5).

Masal: *Ceylan nerede kaldı?” der fare, “Başına bir iş gelmesin sakın!”* (Saygı, 2024, s. 12).

Masal: *Bu vakte kadar gelmediğine göre muhakkak ve mutlaka başı dertte* (Saygı, s. 12).

Dinsel-büyüsel içerikli inançlar: *Yalnız abdest alamadığı için üzüliyordu* (Saygı, s. 21).

Deyim: *Yemezdi, içmezdi, içmeden yemeden onlar* (Saygı, s. 152).

Kalıp ifade: *Bir ihtiyacın var mı diye yoklamaya geldim* (Saygı, s. 163).

Deyim: *Babalar çıkarmayın onları akıldan* (Saygı, s. 171).

Halk Hekimliği: *Günlerini bir faydayla sonuçlandırmaya çalışmış* (Saygı, s.210).

Halk Hekimliği: *Ağır hastaların, yaşlıların, uzun uzun dert çekenlerin, “Sık sık Lokman, şu ölüme yok mu bir derman?” demelerine iyice kulak kabartır, gizli gizli çalışmış*

(Saygı, s. 211).

Deyim: *Kuyruğuna basmak* (Saygı, s. 222).

Deyim: *Kullanmaya kıyamadığı bu güzel kaşağıyı* (Eselioğlu, Set ve Yücel, 2021, s. 16).

Deyim: *Onun bu hassasiyetinin farkında olmayan* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 40).

Deyim: *Herkesten ondan özür dilemelerini istemiş* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 41).

Kalıp ifade: *Hem senin iyiliğini nasıl unutabilirim ki* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 37).

Deyim: *Masallarımızı, tekerlemelerimizi, atasözlerimizi unuttuk,*

Şarkılarımızı, türkülerimizi, ninnilerimizi kaybettik,

Türkçemiz elden gidiyor, dizini döveniniz var mı? (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 135).

Deyim: *Biriyle göz göze gelecek diye ödü patlıyor sanki* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 144).

Deyim: *İnsanların bam teline dokunmamaya çalışmak* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 152).

Efsane: *Güzel ülke yakılıp yıkılacak. Bütün halk, gözleri yaşlı, toplanmışlar bir tepeye, gelenleri seyrederlermiş...* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 162).

Dinsel büyüsel içerikli inanış: *Bir namazlık saltanatın olacak, Taht misali o musalla taşında* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 174).

Masal: *Vatandaki bütün kuşlar, hayvanlar, kendi dilleriyle bu kayanın gidişine ağladılar* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 179).

Halk İnançları: *Yolunuz bu töreyi sürdüren bir Anadolu köyüne düşerse sakın ola ikramları geri çevirmeyiniz.* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 193).

Kalıp hareketler (çağırma, ses çıkarma) : *Hacı Süleyman köpeğine kızdı, “Senin burnun mu yok ne?* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 235).

Deyim: *Babanızın malı mı bu* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 256).

Halk İnançları (Gelenek-görenek): *Köyün kızları Hıdırellez’de en güzel giysilerini kuşanırlar, ellerine alca kınalar yakarlardı* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 280).

4.6. DÜRÜSTLÜK DEĞERİ İLE İLİŞKİLİ HALK BİLİMİ UNSURLARI BULGULARI

Dürüstlük değeri kişinin söz ve davranışlarında tutarlı olmasını, doğru ve güvenilir olarak bilinmesini ifade eder. Aynı zamanda samimi olmak da bu değerin barındırdığı temel noktalardandır (MEB, TYMM Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi 2025, s. 6).

Masal: *Osmanlı ordusundaki bir geleneğe göre “ahde vefa” ve yeminler, tuz, ekmek ve kılıç üzerine yapılırdı.* (Saygı, 2024: 42)

Masal: *O, her iyiliği hak eden, sadık, güvenilir, dürüst bir kimseymiş* (Saygı, s. 41).

Halk İnançları: *Doğruyu söylersen bir insan iftiradan kurtulacak* (Eselioğlu, Set ve Yücel, 2024, s. 34).

Masal: *Ben de sana verdiğim sözü tutacağım, benimle uğraşmaktan vazgeçtiğini görürsem onu da koparacağım* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 34).

Masal: *Siz olmasanız ben sadece o çarık ve posttan ibarettim* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 41).

Adlar (Lakaplar-takma adlar)-deyim: *Kınalı Ali, arkadaşlarına karşı sevecen ve dürüst tutumu sayesinde kısa sürede hepsinin sevgisini kazandı* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 61).

4.7.ESTETİK DEĞERİ İLE İLİŞKİLİ HALK BİLİMİ UNSURLARI BULGULARI

Sanatsal ve görsel zevkleri yaşamın bir bölümü haline getirmek aynı zamanda duysal derinliği hissetmek estetik değerin belirleyici noktalarındandır. Sanatsal bakış açısının kazandırılmasını, sanatsal ve kültürel varlığın korunup zenginleştirilmesi; doğal güzellikler ve çevrenin korunması ve bu noktalarda sorumlu sahibi olup duyarlı olmak estetik değerin diğer amaçları arasında sayılır (MEB, TYMM Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi 2025, s.7).

Kalıp ifadeler: *Helva gibi tatlı ve güzel... Helvaya tuz atılmaz, diyerek eseri beğendiğini sözlerine eklemiş* (Saygı, 2024, s. 41).

Halk sanatları ve zanaatları: *Türkler dil, edebiyat ve musiki gibi katı veya yumuşak maddeye de çok güzel şekiller vermişlerdir* (Saygı, s. 90).

Halk sanatları ve zanaatları- giyim kuşam: *Anadolu Türk köylüsünün, yörüğünün*

günlük hayatında kullandığı çoraplar, kuşaklar, elbiseler, başlıklar, heybeler, örtüler, askılar bugün Avrupa müzelerini ve zenginlerin lüks salonlarını süslüyor (Saygı, s. 90).

Kalıp sözler: Herkes kaşık yapar ama sapını yapamaz (Saygı, s. 122).

Halk botaniği: küpe çiçekleri, ortancalar, karanfiller. Tarhlarda ıtırlar, sardunyalı, katmerler, şebboylar, akşamsefaları, daha türlü çiçekler... (Saygı, s. 165).

El sanatları: güzel çanaklar, çömlekler, ibrikler, testiler, oyuncaklar yaparmış (Saygı, s. 187).

Halk botaniği: Renk renk kır çiçekleri... Koku koku dal çiçekleri... Morlar, sarılar, yeşiller, allar... Papatyalar, nergisler, gelincikler, güller...(Saygı, s. 210).

El sanatları: Kumaşlar nakışlarla, oyalarla; duvarlar çinilerle; bastonlar sedeflerle bezenmiş. Tabak, çanaklar desenlerle; insanlar altın, gümüş gibi takılarla süslenmiş (Saygı, s. 239).

Ekonomi türleri: Tarlada boy veren o altın başak (Eselioğlu, Set ve Yücel,2021, s. 22).

Giyim-kuşam-süs: Türkiye’de çeşit çeşit boncuk kullanıyorlar. Yörükler “dilgöz” adını verdikleri deve boncuğunu çocuklarına, develerine ve kemerlerine takıyorlar (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 92).

Deyim: Dal gibi. Yüce Mevlam doğuştan sürmelemiş. (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 122).

4.8. MAHREMİYET DEĞERİ İLE İLİŞKİLİ HALK BİLİMİ UNSURLARI BULGULARI

Kişinin kendisinin çevresinin şahsi alanını ve bilgilerini muhafaza etmesini, başkalarının özgür alanlarının ihlal edilmemesini ve değerlerde Millîlik ve maneviliğin ön planda olmasını ifade eder. Özetle şahsi bilgi gizliliği aile mahremiyeti kişiler arası özgürlük alanlarının korunmasını ifade eder (MEB, TYMM Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi 2025, s.8).

Deyim: Dağların içinde insan yolu düşmez bir yer izleyip (Saygı, 2024, s. 105)

Atasözü: Bir ağızdan çıkan bin ağza yayılır (Saygı, s. 113).

Deyim: Namus borcu (Saygı, s. 179).

Halk hekimliği: *Lokman, yanıma gelir misin? Lokman, ölüme son vermeyi öğrenir misin? Lokman, yaklaş bana, duy diyeceklerimi* (Saygı, s. 212).

Halk sanatları ve zanaatları: *Sonra yalağın içine attım* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 21).

Deyim: *görmezden gelse* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 31).

Deyim: *Bu kadar güvendiği kişinin kendinden gizli işler çeviriyor olmasına da içerlemiş* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 40).

Masal: *Sonra kapısını kilitlemiş. Sırrını herkesten gizlemek için sıkı sıkı kilitlemiş* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 40).

Masal: *Sonra taşın altında gizlenen fareye seslenir* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 36).

Çocuk oyunları ve oyuncaklar: *Diğer oyuncular saklanır. Ebe saymayı bitirince “Önüml, arkam, sağım, solum sobe; saklanmayan ebe!” diye bağıırır ve diğer oyuncuları bulmaya çalışır* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 134).

Kalıp sözler: *Oraya yılan çıyan gelemmez diye düşünmüş* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 200).

4.9. MERHAMET DEĞERİ İLE İLİŞKİLİ HALK BİLİMİ UNSURLARI BULGULARI

Bireyin kendisinin farkında olmasını, kişisel gösteriş ve büyülenmekten uzak durarak sadeliğe sabır ve saygıya dayanan duyarlı ve yapıcı biri olmasını ifade eder (MEB, TYMM Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi 2025, s. 9).

Deyim: *İçim cız ederdi* (Saygı, 2024, s. 75)

Deyim: *Bir kuş sesi duysam kanım donuyor, yüreğim atmıyor* (Saygı, s. 75)

Deyim: *Sürünmekten kurtulur belki* (Saygı, s. 189).

Deyim: *Susuzluktan yanmış, dudakları kavrulmuş insanlar başlarına dikip ‘Lık, lık lık!’ içecek* (Saygı, s. 189)

Köy yaşamı: *Dur oğul, dur. Azığını almayı unutmuşsun* (Saygı, s. 278).

Deyim: *hakkını sana helal eder* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 21).

Geçiş Dönemleri (doğum-düğün-ölüm): *kardeşim o gece ölmüştü. Sofada çiftlik imamıyla Dadaruh'u ağlarken gördük* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 21).

Deyim: *Güleriz ağlanacak hâlimize...* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 31).

Deyim: *Fareye dokunmayıp bir büyüklük gösterdi.* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 36).

Deyim: *Ey altın kalpli güzel dost sana bir hayat borçluyum.* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 36).

Atasözü: *Keskin sirke küpüne zarar* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 147).

Atasözü: *Tatlı dil yılanı deliğinden çıkarır.* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 151).

Deyim: *Gözünün yaşına bakmadan* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 174).

Masal: *Kral, başını tutacak olsa ne oldu başın mı ağrıyor, ne oldu dışın mı ağrıyor kızım dermiş* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 200).

Kent-köy yaşamı: *Trafik kazalarından on ölü, elli yaralı* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 34).

Ekonomi Türleri (Hayvancılık): *Ahırdaki samanının öküzlere, taya ve kır ata yetmeyeceği düşüncesiyle Dorukısarak'ı "yılıklık" eder* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 216).

Uğurlama (asker): *Mehmetçiklerle yan yana, koyun koyunasınız* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s.247).

Deyim: *Gönüllerinden ne koparsa* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 254).

Deyim: *Gözyaşlarını tutamamış* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 269).

Deyim: *Gözlerinden yaşlar akmaktadır* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 271).

Deyim: *içim kan ağladı.* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 275).

4.10. MÜTEVAZİLİK DEĞERİ İLE İLİŞKİLİ HALK BİLİMİ UNSURLARI BULGULARI

Olumlu bakış açısına sahip olan zor ve çetin durumlara karşı durabilen, istikrarlı davranabilen, süreci yönetebilen bireyi ifade eden mütevazilik değeri aynı zamanda bireyin sorumluluklarını yerine getirerek duygu, düşünce ve fiillerini kontrol etmesini kapsar (MEB, TYMM Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi 2025, s.10).

Masal: *Padişah, ordusunun önünde atını sürerek pınara gelir, çobana selam verir*

(Saygı,2024, s. 43).

Masal: *Padişah, çobanın hatırını kırmaz. Bir lokma ekmek alır, tuza batırır ve yer.*
(Saygı, s. 43)

Deyim: *Kendi halinde işi yolunda yaşayan bin bir tanesinden biriydi* (Saygı, s. 75)

Deyim: *Üste geldim diye sevinme yiğit* (Saygı, s. 205)

Masal: *Ayaz adında, kendi hâlinde bir köylü ile karşılaşmış... Ayaz, bunları kabul edip giyinmiş. Ama kendi geçmişini unutmamak için de postuyla çarığını saraydaki boş bir odanın duvarına asmış.* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 40).

Masal: *Arayıp taramışlar ama çarıklarla posttan başka hiçbir şey bulamamışlar.*
(Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 41).

Deyim: *burnundan kıl aldırıyor* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 144).

Atasözü: *Taş yerinde ağırdır* (Eselioğlu, Set ve Yücel, . 34).

4.11. ÖZGÜRLÜK DEĞERİ İLE İLİŞKİLİ HALK BİLİMİ UNSURLARI BULGULARI

Özgürlük, girişimci ve kararlı olmaktır. Kişilerin kendi özgürlüklerini yaşarken bireysel ve toplumsal haklara saygı göstermesi özgürlük tanımının içinde yer alır. Özgürlük aynı zamanda cesaretli olmayı da ifade eder (MEB, TYMM Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi 2025, s.11).

Kalıp sözler: *İplerden kurtulmak için çırpınmakta* (Saygı, 2024, s. 13).

Masal: *Üç arkadaşın umutsuz yüzünü aydınlatır özgürlüğün feneri* (Saygı, s. 13).

Destan: *On gün olduktan sonra bir gece ikisi kadınlarıyla birlikte atlanıp kaçtılar. Yurda geldiler* (Saygı, s. 105).

Destan: *O saati belleyip dışarı çıktılar. O günden beri Gök-Türklerde âdet olmuştur.*
Destan: *O günü Bayram sayarlar* (Saygı, s. 107).

Kalıp sözler: *On sene kuru ekmekle onun yanında çalıştı* (Saygı, s. 21).

Destan: *Çok yıllar bu iki kişinin çocukları Ergenekon'da kaldılar* (Saygı, s. 108).

Deyim: *Yol ver gideyim İstanbul!* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 173).

4.12. SABIR DEĞERİ İLE İLİŞKİLİ HALK BİLİMİ UNSURLARI BULGULARI

Sabır olumlu bakış açısına sahip olabilmeyi belirtir. Çetin ve olumsuz durumlara karşı dayanabilmek, istikrarı sürdürebilmek ve sürecin yönetilmesidir. Sorumlulukların yerine getirilmesi, duygu, düşünce ve eylemlerin kontrol edilmesi de sabır değerinin içeriği arasında yer alan durumlardandır (MEB, TYMM Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi 2025, s. 12).

Atasözü: *Acele ile kalkan nedametle oturur* (Saygı, s. 121).

Atasözü: *Belaya sabır gerek* (Saygı, . 121).

Deyim: *Sonra onu hamur gibi yoğurur* (Saygı, . 187).

Ekonomi türleri(hayvancılık): *her sabah dışarıya giderken bir kere ahıra uğrar, öteye beriye bakardı.* (Eselioğlu, Set ve Yücel, . 21).

Atasözü: *Acele işe şeytan karışır* (Eselioğlu, Set ve Yücel, . 36).

Dönem boyunca hiç gitmedim köye (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 129).

Deyim: *Öğle vaktinin gelmesi iple çekilir* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 154).

Masal: *Güzel ülkede toy düğün başlamış. Kırk gün kırk gece* (Eselioğlu, Set ve Yücel, . 163).

Deyim: *Hoşgörüyü sinesine çekenlere* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 173).

Kısrak, kışın dağda başının çaresine bakacak ve çıplak doğayla savaşıacaktır (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 216).

Deyim: *Duymamazlığa geliyordum* (Eselioğlu, Set ve Yücel, . 254).

Deyim: *Zorluklara daha cesurca göğüs gerebilirmiş* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 268).

Deyim: *Haber alamadığı, hasretle yolunu gözlediği* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 271).

4.13. SAĞLIKLI YAŞAM DEĞERİ İLE İLİŞKİLİ HALK BİLİMİ UNSURLARI BULGULARI

Sağlıklı beslenmek yeterince ve dengeli bir şekilde sağlıklı beslenmenin yanı sıra sosyal ve sportif etkinlikleri gerçekleştirmeyi de ifade eder. Herhangi bir şeyin bağımlılıktan kaçışa ve onunla mücadele etmek insan sağlığının önemsemek sağlıklı yaşamın prensipleridir.

Kalıp söz- Deyim: *Ekmegini, tuzunu yedim, helal et* (Saygı, 2024, s. 43).

Beslenme-mutfak-kiler: *Kestane şekeri, kestane püresi, kestane ezmesi gibi değişik şekillerde sofralarımızda, tatlılarımızda, pastalarımızda kullandığımız kestane mutfağımıza ayrı bir lezzet katar* (Saygı, 2024, s. 79).

Beslenme-kiler-mutfak: *Kestane belli bir süre sonra topraktan çıkarılır, dikenli kabuğu soyulur ve soframıza kadar gelir* (Saygı, s. 81).

Destan: *Akar sular, çeşmeler, türlü otlar, meyveli ağaçlar, türlü türlü avlar* (Saygı, s. 105).

Beslenme-mutfak-kiler: *Evde yapılan tarhana, yayla, mercimek çorbaları da tüketilebilir* (Saygı, . 198).

Masal: *Lokman Hekim 'in yaptığı ilaçların ünü, yedi iklim dört bucağı tutmuş.*

Masal: *Derman istemeye, ilaç bulmaya gelenlerin sayısı binleri aşarmış* (Saygı, s. 210).

Masal: *Lokman Hekim 'e hangi hastalığı iyi edeceğini söylemiş* (Saygı, . 211).

Masal: *Beni dinle Lokman; benim, her sancıya derman*

Benim, deri ağrılarına derman... Bana bak Lokman; benim (Saygı, s. 211).

Masal: *Sağlığın yolunu gösterirmiş* (Saygı, s. 211).

Masal: *Acılarından, ağrılarından, sancılarından kurtularak...* (Saygı, s. 211).

Masal: *Gençliğin kıymetini ihtiyarlıkta bilinir* (Saygı, s. 225).

Beslenme-mutfak-kiler: *Yağı alınmış köpüklü ayranın tadını, yeşil soğanın kokusunu, tandır ekmeğinin arasına konmuş tuzsuz beyaz peynirin doyuruculuğunu* (Saygı, s. 257).

Halk Bilgisi (Halk hekimliği): *Amansız hastalığa karşı bildikleri tek tedavi yöntemi, kuduz hayvan tarafından ısırılan yeri, kızgın demirlerle yakıp, dağlamaktı* (Saygı, s. 282).

Deyim: *Gıdaların neden bozuldukları üzerine kafa yormuş* (Saygı, s. 283).

Halk İnaçları: *Çiftlikteki köylü kadınlar eve üşüştüler. Birtakım tekir kuşlar getiriyorlar, kesip kardeşimin boynuna sarıyorlardı* (Eselioğlu, Set ve Yücel, 2024, s. 21).

Halk bilgisi(halk hekimliği): *Lifli yapıdaki bazı ağaçların dallarından yaptıkları fırçalarla dişlerini temizleyenler de olmuş* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 108).

Halk bilgisi(halk hekimliği): *ilk diş fırçalarını yaparken hayvan kolları ve bambu kamışları kullanmışlar* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 108).

Halk bilgisi(halk hekimliği)*Diş ağrısından kurtulmak için özel karışımlar hazırlarlarmış. Bu karışımların içine kaya tuzu ve bal gibi maddeler koyarlarmış. Sonra da bu karışımı dişlerine sürerlermiş. Takma dişler hayvanların kemiklerinden ya da dişlerinden yapılırmış. Bunun için genellikle fil ve su aygırı dişleri kullanılırmış* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 108).

Beslenme-mutfak-kiler: *ökelek, turşu, soğan, bulursan pekmez...* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 122).

Kalıp sözler: *Bileklerime baktı, sırtımı yokladı. “Kilo da almışsın, yetikleşmişsin* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 123).

Halk bilgisi(halk hekimliği): *kendini üşütüyorsun, dur sana ıhlamur kaynatayım. İç, erkence yat!* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 127).

Destan: Ağızları üstünde asılı birer emzikten süt emiyorlardı (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 178).

Beslenme-kiler-mutfak: *kıl heybemde taze lor peyniri* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 34).

Beslenme-kiler-mutfak: *sadesinden şekerlisine, türüm türüm kokan, buram buram tüten kahveler “Türk kahvesi”* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 192).

Beslenme-kiler-mutfak: *Asma yapraklarını görünce küfelerin içinde taze üzüm olduğunu anlamış.* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 200).

Beslenme-kiler-mutfak: *Kahvesini öttürüyor* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 255).

4.14.SAYGI DEğERİ İLE İLİşKİLİ HALK BİLİMİ UNSURLARI BULGULARI

Nazik ve ilkeli olmak, empati kurmayı bilmek ve etkili iletişime sahip olmak bu değerin temelini oluşturur. “Saygı” değerı sağlıklı yaşamak kişinin kendisine ve çevresine yaşadığı toplumun Millî ve manevi değerlerine ehemmiyet göstermesini kapsar değerı (MEB, TYMM Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi 2025, s. 14).

Kalıp sözler: *Önce sağlığını dilerim.* (Saygı,2024, s. 43)

Destan: *(Önce) Hanı, bunu kısaçla tutup örse koyar, çekiçle döver. Ondan sonra beyler (de öyle yapar* (Saygı, s. 107)

Atasözü: *Bir ağaçta gül de biter diken de* (Saygı, s. 113).

Deyim: *Emeğe saygısızlık* (Saygı, s. 213).

Öğretim yiğidi alkış tutarım (Saygı, s. 205).

Deyim: *Kendini ve beni bu sıkıntıdan kurtarırsan sana bir ömür boyu müteşşekir kalırım.* (Eselioğlu, Set ve Yücel,2021, s. 36).

Kalıp sözler: *büyüklerin ellerinden, küçüklerin gözlerinden öpmek* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 63).

Halk inançları (Adetler): *Komşuları ile selamlaşmadan... Ailesi ile gülümseşmeden...* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 144).

Deyim: *Hoşgörüğü sinesine çekenlere* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 173).

Deyim: *Halk ve amirler onlara büyük saygı gösterdiler* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 178).

Fıkra: *Hoca misafire elinden gelen ikramı yapmış. Yedirmiş, içirmiş. Geç vakitlere kadar yanında oturmuş, onunla sohbet etmiş* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 183).

Kalıp sözler: *Efendiiim, hoş geldiniiz, sefalar getirdiniz. Nasılsınız?* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 206).

Deyim: *İkide bir sözümü kesme. Üstelik “Balla kestim demiyorsun.”* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 211).

Halk inançları (adetler): *“Hoş geldin kayıp!” der ve elini öper* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 271).

4.15. SEVGİ DEĞERİ İLE İLİŞKİLİ HALK BİLİMİ UNSURLARI BULGULARI

Bireyin, kendi ailesine, dostlarına ve ülkesine karşı vefa duygusu taşıyarak dürüst ve özverili davranmasını ifade eden bir değerdir. Sevgi değeri barışçıl perspektife sahip olmayı, misafirperver olmayı hem doğaya hem de diğer bütün canlılara karşı merhamet duygusunu beslenmeyi ifade eder (MEB, TYMM Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi 2025, s.15).

Deyim: *Sevinç yaşları gözyaşları dökmek ‘sevinçten ağlamak’, sevincinden ağzı kulaklarına varmak ile sevinçten uçmak ise ‘çok sevinmek’ ‘yaşama sevinci’* (Saygı,2024, s. 32).

Geçiş Dönemleri: *Yalnız aşın tadı tuzu değil, hayatın da tadı tuzu olmalıdır. Anadolu’da evlenme gelenekleri arasında yeni evlilerin yastığının altına şeker ve tuz koymalarının manası bu olsa gerek* (Saygı, s. 41).

Deyim: *Tatlıya bağlamak* (Saygı, s. 154).

Deyim: *El bebek, gül bebek* (Saygı, s. 179).

Deyim: *Topluma yaşama sevinci verir* (Eselioğlu, Set ve Yücel, 2021, s. 16).

Halk inançları (adetler): *Cepheye gelmeden önce anam saçıma kına yaktı komutanım* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 60).

Deyim: *köydeki herkesin burnunda tüttüğünü* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 60).

Deyim: *Gözlerinden öper selam ederim. Allah’a emanet olun.”* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 61).

Deyim: *Varsın çığ gibi büyüsün sevgi* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 171).

Halk inançları (adetler): *Konuk olduğunuz köy ve kasabalarda bir kahve içirmeden sizi bırakmazlar* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 193).

Geçiş dönemleri: *Birbirlerinin düğünlerine gidip eğlenirlermiş* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 268).

Deyim: *“Bir erkeği bir kere sevdim ve ona at üstünde kaçtım* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 270).

Deyim: *sevinçten bayılacak* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 271).

Deyim: *kardeşim burnumda tütüyor* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 275).

4.16. SORUMLULUK DEĞERİ İLE İLİŞKİLİ HALK BİLİMİ UNSURLARI BULGULAR

Sorumluluk değeri, kişinin kendisi ve çevresine karşı vazifelerini ve vaktinde ve

eksiksiz olarak yerine getirmesini, duygu, düşünce ve fiillerinin neticesini kabullenmesini ifade eder (MEB, TYMM Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi 2025, s. 16).

Masal: *Tosbağa evde nöbetçi kalacak.* (Saygı,2024, s. 13)

Fıkra: *O hâlde bilenler bilmeyenlere öğretsin!..* (Saygı, s. 119)

Deyim: *İnsanlık borcu* (Saygı, s. 179)

Halk sanatları: *Evleri boyar, köyün okulunu tamir ederler* (Saygı, s. 190)

Deyim: *Can kulağı ile dinlemek* (Saygı, s. 191)

Halk bilgisi: *Tımarı ben yapacağım* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 20).

Deyim: *hâlâ bir baltaya sap olamadı* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 144).

Deyim: *kendi derdine düşünce kimseyle ilgilenmediler* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 34).

Deyim: *Yeminim var* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 173).

Deyim: *ölüm herkesin başında* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 174).

Dinsel-büyüsel içerikli inançlar: *Babasının ölümü üzerine köyüne dönerek babasının yerine imamlık ve vaizlik görevini ifa etmeye başlamıştır* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 183).

Deyim: *Demez neme lazım neyime gerek.* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 186).

Deyim: *Bütün bir köyün imeceyle iş gördüğü vardır* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 282).

Bayramlar-karşılamlar-uğurlamalar: *bütün bir köy atıyla, itiyle, çoluğu çocuğuyla, giyinmiş kuşanmış, düğüne bayrama, imeceye giderken* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 283).

4.17. TASARRUF DEĞERİ İLE İLİŞKİLİ HALK BİLİMİ UNSURLARI BULGULARI

Maddi kaynakları planlı kullanılması ve kaynakların kontrolü harcanması, israftan kaçınma, tutumlu olup birikim yapmak; kısacası sahip olduklarının değerini bilerek bunların bilinçli tüketilmesini ifade eder (MEB, TYMM Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi 2025, s. 17).

Deyim: *Başka güne kalsın,” der, ceylan, baklava börek olmaz her zaman* (Saygı,2024,s. 14).

Halk bilgisi (halk botaniği): *Kestane ağacının dökülen parçaları, yaprakları, dalları ve tohumları çürüyerek toprağa karışır. Humus adı verilen bu doğal gübre özellikle çiçek*

yetiştiricileri tarafından sıklıkla tercih edilir (Saygı, s. 81).

Destan: *Yazın sütünü içtiler, derisini giydiler (Saygı, s. 105).*

Deyim: *Dişten tırnaktan arttırdık (Saygı, s. 164).*

Deyim: *Kanaat gibi devlet olmaz (Saygı, s. 225).*

Ekonomi türleri (ekme-biçme): *Şimdi öküzün yerine tarlayı ben sürüyorum, fazla yorulmuyorum da. (Eselioğlu, Set ve Yücel, 2024, s. 61).*

Fıkra: *Bizde öyle âdet yoktur, Saklarlar da güzün yerler! (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 183).*

4.18. TEMİZLİK DEĞERİ İLE İLİŞKİLİ HALK BİLİMİ UNSURLARI BULGULARI

Kişinin şahsi temizliğine ve bakımına dikkat edip, kendisine ve içinde yaşadığı topluma saygı duymasını, yaşadığı ortamın ve etrafının temizliğine önem verip toplumun genel yaşam kalitesine ve sürdürülebilirliğine katkıda bulunmasını ifade eder (MEB, TYMM Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi 2025, s. 18).

Yerleşim türleri: *Köy meydanını temizler (Saygı, 2024, s. 191).*

Halk bilgisi (halk hekimliği): *Bu diş fırçalarını yaparken hayvan kılları ve bambu kamışları kullanmışlar. (Eselioğlu, Set ve Yücel, 2021, s.110).*

Halk bilgisi (halk hekimliği): *Dönemde diş macunlarına sabun ve kireçtaşı eklenirmiş (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 111).*

Deyim: *Hava yerine zehir soluyoruz (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 243).*

Deyim: *İnsanları toz bulutu içinde yaşamaya mahkum etmek (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 244).*

4.19. VATANSEVERLİK DEĞERİ İLE İLİŞKİLİ HALK BİLİMİ UNSURLARI BULGULARI

Millî ve manevi, insani ve kültürel değerleri ve ülke varlıklarını korumayı, onları sevmeyi ve onlara saygı duymayı ifade eder. Bağımsızlığa önem vermek, ülke için sorumluluk almak, vatanseverlik değerinin kapsamındadır (MEB, TYMM Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi 2025, s. 19).

Deyim: *Sen vatanımsın, ekmeğimsin* (Saygı, 2024, s. 98).

Destan: *Bizim yurdumuz eskiden o yerlerde imiş... Dağların arasından yol izleyip bulalım. Göçüp çıkalım* (Saygı, s. 106)

Halk inançları: *Allah'ım bir an için Türk'ün sesini dinle* (Saygı, s. 130).

Halk inançları: *Allah'ım Türk milletini daima koru* (Saygı, s. 131).

Deyim: *Vatan borcu* (Saygı, s. 179).

Halk inançları: *Bizde üç işe kına yakarlar:*

Gelinlik kıza; gitsin ailesine, çocuklarına kurban olsun diye...

Kurbanlık koça, Allah'a kurban olsun diye...

Askere giden yiğitlerimize, vatana kurban olsunlar diye... (Eselioğlu, Set ve Yücel, 2021, s. 61).

Deyim: *Can veririm, kan dökerim*

Deyim: *Anayurda yuva kurdum,*

Ata yurda gönül verdim. (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 121).

Deyim: *ülkede herkesin göğsünü kabartıyor.* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 141).

bağrı yanık insanlar memleketi. (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 156).

Deyim: *ekmeğim, tuzum Türkiye, Alnımın teri, gözlerimin nuru Türkiye.* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 156).

Yerleşim yerleri: *Evim barkım, köyüm obam Türkiye.* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 157).

Bayramlar-karşılamlar-uğurlamalar: *Bizim ora erkekleri türküler eşliğinde Kamyonlarla askere uğurlanırdı.* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 173).

Deyim: *Tez elden varayım Urumelime , Bir başka yürek dağlar Rumeli türküleri .* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 173).

Destan: *Türk bütünlüğünün ve yurtseverliğinin sembolü olan bu kayanın yurttaki kalmasına bağlıydı* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 178).

4.20. YARDIMSEVERLİK DEĞERİ İLE İLİŞKİLİ HALK BİLİMİ UNSURLARI BULGULARI

İnsanlara ve canlılara karşı duyarlı olmak, onları sevebilmek, merhamet etmek, cömert olmak ve dayanışma içinde olmak, fedakar olmak ve iyilikseverliği ifade eder bu değer (MEB, TYMM Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi, 2025, s. 20).

Masal: *Karga ile fare, ceylanı kurtaracak* (Saygı,2024, s. 13)

Halk Ekonomisi: *Ekinle, parayla, bazen de bedava verdiğim olur* (Saygı, s. 188).

Deyim: *Zahmet mi olurmuş* (Saygı, s. 163).

Halk İnançları (gelenekler): *Geleneğe göre insanlar ihtiyaca göre birbirlerine yardım eder ve bunun için hiçbir karşılık beklemezler* (Saygı, s. 190).

Deyim: *Eli açık biridir* (Saygı, s. 191).

Deyim: *İnsanlıktan ölüm korkusunu kaldıracak derman* (Saygı, s. 213).

Atasözü: *Bir el bir eli yıkar, iki el bir yüzü yıkar* (Saygı, s. 225).

Masal: *Yalvarırım canımı bağışlayın. Hem bakarsınız bir gün benim de size yardımım dokunur*. (Eselioğlu, Set ve Yücel,2021 s. 35).

Masal: *Minik fare keskin dişleriyle aslanı yakalayan ağı kemirmeye başlamış. Kısa süre sonra da tüm ipleri koparmış. Aslanı tuzaktan kurtarmış*. . (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 35).

Masal: *Fare: Tıpkı fırtınalı bir denizde birbirini kurtaran geminin yolcuları gibi* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 36).

Ekonomi Türleri (tarım-rençberlik): *Orakları çeken delikanlılar, orta yaşlılar ekine hemen giriştiler. Kızlar, kadınlar desteleri harmana hemencecik taşımaya başladılar. Yaşlılar harman yerinde kalmışlar, bir yandan konuşuyorlar, bir yandan da harmanı yapıyorlar* (Eselioğlu, Set ve Yücel, s. 281).

Tablo 5. İncelenen Metinlerde Tespit Edilen Eğitici Değerlerin Sayısal Sonucu

Değerler	Hecce Yay.	MEB Yay.	Toplam
1.Adalet	2	4	6
2.Aile Bütünlüğü	5	6	11
3.Çalışkanlık	7	6	13

4.Dostluk	6	9	15
5.Duyarlılık	9	14	24
6.Dürüstlük	2	4	6
7.Estetik	8	3	11
8.Mahremiyet	4	7	11
9.Merhamet	5	15	21
10.Mütavazilik	4	5	9
11.Özgürlük	4	3	7
12.Sabır	3	10	13
13.Sağlıklı yaşam	13	12	25
14.Saygı	6	9	15
15.Sevgi	4	10	14
16.Sorumluluk	5	9	14
17. Tasarruf	5	2	7
18.Temizlik	1	4	5
19.Vatanseverlik	5	11	16
20.Yardımseverlik	7	4	11
Toplam	105	147	252

Tablo 6. Değerlerin Ders Kitaplarında Yer Alma Oranları (Yüzdelik)

Değer	Hecce yay.	Meb yay.	Toplam
1.Adalet	1,90	2,70	2,36
2.Aile	4,76	4,05	4,33
3.Çalışkanlık	6,67	4,05	5,12

4.Dostluk	5,71	6,08	5,91
5.Duyarlılık	8,57	9,46	9,45
6.Dürüstlük	1,90	2,70	2,36
7.Estetik	7,62	2,03	4,33
8.Mahremiyet	3,81	4,73	4,33
9.Merhamet	4,76	10,81	8,27
10.Mütavazilik	3,81	3,38	3,54
11.Özgürlük	3,81	2,03	2,76
12.Sabır	2,86	6,76	5,12
13.Sağlıklı yaşam	12,38	8,11	9,84
14.Saygı	5,71	6,08	5,91
15.Sevgi	3,81	6,76	5,51
16.Sorumluluk	4,76	6,08	5,51
17. Tasarruf	4,76	1,35	2,76
18.Temizlik	0,95	2,70	1,97
19.Vatanseverlik	4,76	7,43	6,30
20.Yardımseverlik	6,67	2,70	4,33
Toplam	41,3	58,7	100,00

Tablo 8. Değerlerin işlendiği Halk Bilimi Unsurlarının Sayısal İfadeleri

Değerler	1.Adalet	2.Aile	3.Çalışkanlık	4.Dostluk	5.Duyarlılık	6.Dürüstlük	7.Estetik	8.Mahremiyet	9.Merhamet	10.Mütavazili	11.Özgürlük	12.Sabır	13.Sağlıklı	14.Saygı	15.Sevgi	16.Sorumluluk	17. Tasarruf	18.Temizlik	19.Vatansever	20.Yardımsev	Toplam
----------	----------	--------	---------------	-----------	--------------	-------------	-----------	--------------	------------	---------------	-------------	----------	-------------	----------	----------	---------------	--------------	-------------	---------------	--------------	--------

Halk Bilimi Ana Unsurları																					
1.Köy, Kasaba ve Kent Yaşamı (Monografiler)								2		1										3	
2. Yerleşim- Yerleşim Türleri		1												1	1	1				4	
3.Barınak- Konut (Halk Mimarisi)		1																		1	
4. Aydınlanma, Isınma																				0	
5.Taşıtlar Taşıma Teknikleri																				0	
6.Ekonomi Türleri						1		1						1						3	
7.Halk Ekonomisi				1						1								3		5	
8. Beslenme- Mutfak-Kiler		1								9										10	
9.Ölçme, Tartma, Hesaplama Birimleri; (Zaman ve Mesafe Kavramları)																				0	
10.Halk sanatları ve Zanaatları						3		1						1						5	
11.Giyim- Kuşam-Süs						2														2	
12.Halk Bilgisi			1		2		2	1			1	5			1	3	2		1	19	
13.Halk İnançları; Törelere, Adetler, Gelenekler, Görenekler						2	1					1	2	2				3	2	13	
14.Geçiş Dönemleri								1						2						3	
15.Bayramlar- Karşılamalar- Uğurlamalar														1				1		2	
16.Kalıp Hareketler (Tavırlar, Jestler, Mimikler)- Kalıp Sözler ve Sesler		1		2	3		2	1		2		2	3							16	

17. Dernekler, Kuruluşlar; Dayanışma ve Yardımlaşma																					0
18.Dinsel- Büyüsel İçerikli İnançlar, İşlemler					2											1					3
19.Halk Edebiyatı	6	7	12	12	14	4	1	5	16	8	6	10	9	8	10	10	7	2	9	8	150
20.Halk Tiyatrosu (Geleneksel Tiyatro)																					0
21.Halk Oyunları (Dansları)																					0
22.Halk Müziği ve Müzik Araçları																					0
23.Çocuk Oyunları ve Oyuncaklar								1													1
24.Halk Eğlenceleri; Sporlar																					0
25. Adlar						1															1
Toplam	6	11	13	15	23	6	11	9	20	8	8	13	26	13	14	11	12	5	14	14	252

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Tarihsel süreçte Türk halk bilimi unsurları Orta Asya'dan Rumeli'ye kadar uzanan geniş coğrafyadaki inanışlar, dinler, değer yargıları, kültürler ve farklı bakış açılarıyla bütünleşerek geniş bir yelpazeye sahip olmuştur. Bu çalışmada yukarda Artun'un değindiği kültürel unsurlardan el sanatları, farklı alanlardaki halk inancı öğeleri, halk bilgisi, halk hekimliği, halk edebiyatı başta olmak üzere diğer Türk Halk Bilimi unsurları 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarından incelenerek bunların hangi düzeyde kitaplarda yer aldığı ve bu unsurlar aracılığıyla öğrencilere ne tür değerlerin hangi oranda kazandırılmaya çalışıldığı incelenmiştir.

Türkiye Milli Eğitim Bakanlığı, okullardaki öğrencilerin yıl boyu sürececek eğitimi için ilgili organı olan Talim Terbiye Kurulunun farklı yayınevlerine hazırlatıp onayladığı ders kitaplarını kullanır. Bu ders kitapları MEB'in hedef kazanımlarına uygun içerikleri barındırmaktadır. Bu söz konusu ders kitaplarından olan Türkçe ders kitaplarındaki halk bilimi unsurlarının tespitine yönelik gerçekleştirilen bu çalışmada 2 adet kitap (Ortaokul 8. sınıf kademesinde MEB Yayınları ve Hecce Yayınları) incelenmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2024-2025 Eğitim-öğretim yılında okutulan ortaokul 8. Sınıf Hecce ve MEB Yayıncılık Türkçe ders kitapları sistematik bir şekilde analiz edilmiştir. Araştırmada önce metinlerdeki halk bilimi unsurları tespit edilmiş ardından da bunların özellikle Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde yer alan 20 adet değer ile olan ilişkisi kurulmaya çalışılmıştır. Sonuçtaki bulgular, halk bilimi unsurlarının sadece kültürel mirasın aktarımı değil, aynı şekilde değerler eğitimi açısından da kullanılabilir materyaller olduğunu göstermiştir.

Araştırmanın nihayetinde elde edilen bulguların yorumlanması neticesinde ortaya çıkan sonuçlar bir kanıya varılmasına yardımcı olmuştur. Sonuç olarak incelemeye dahil edilen her iki ders kitabının halk bilimleri unsurlarını içerdiği ve bu unsurların bir kısmının 2024 Türkiye Yüzyılı Maarif Modelinde de belirtilen ve daha önceki müfredatlarda da yer alan değerler ile ilişkili olduğu görülmüştür. Her iki ders kitabının incelenmesi sonucu ortaya çıkan tabloya göre halk bilimi unsurlarının en fazla ilişki içinde olduğu değer Tablo 7 ' de gösterildiği üzere % 9,84 ile “Sağlıklı Yaşam” değeri iken halk bilimi unsurlarının en az ilişki

içerisinde bulunduğu değer ise % 1,97 ile “*Temizlik*” değeridir. Değerler ile ilişki taşımaları açısından Tablo 7’ de gösterilen durumdaki gibi halk edebiyatı türlerinin ve özellikle de *deyimlerin* ilk sırada olduğu görülmüştür. Sıralamada halk edebiyatı ve deyim türünün ilk başta yer almasının temel sebebinin bu unsurların halk bilimleri türleri arasında yaygın olması, sayısal olarak fazla olmaları ve günlük yaşamda sıkça kullanılıyor olmasının etkili olduğu düşünülmektedir.

Araştırma grafikleri incelendiğinde (Tablo 6) Hecce yayıncılıkta 105 ve MEB yayıncılıkta 147 adet olmak üzere toplam 252 halk bilimi unsurunda, daha önce belirtilen 20 adet değer ile ilişkili olduğu düşünülen tespitler yapılmıştır. Doğal olarak halk bilimi unsuru olup değerler ile ilişki taşımadığı düşünülen bulgular ya da değerleri taşıdığı halde halk bilimi unsuru sayılmayan bulgular çalışmaya dahil edilmemiştir. Tablo şeklinde de gösterilen bulgulardan hareketle MEB yayıncılıkta değerler ile ilişkili halk bilimi unsurlarının oranının 41,3; Hecce yayıncılıkta ise 58,7 olduğu görülmüştür (Tablo 7: Hecce Yayıncılık 41,3- MEB Yayıncılık 58,7). İncelenen her iki ders kitabında “*duyarlılık, merhamet ve sağlıklı yaşam*” değerlerinin % 10 a yakın oranlarda; bu halk bilimi unsurları ile ilişkili olduğu görülürken “*dürüstlük, adalet ve temizlik*” değerlerinin ise % 2’lerde kalarak düşük bir düzeyde bu ders kitaplarındaki halk bilimi unsurlarında yer aldığı görülmüştür. Neticede her iki ders kitabındaki halk bilimi unsurlarında *sağlıklı yaşam* değeri ilk sırada; *temizlik* değeri ise son sırada işlenmiştir.

Değerlerin kavratılmasında ve kazandırılmasında halk edebiyatı türlerinden sırasıyla “*deyimler, masallar ve atasözleri*” ilk üç sırada yer alan halk bilimleri unsuru olarak tespit edilirken “*giyim-kuşam, halk ekonomisi, çocuk oyunları ve oyuncakları, uğurlamalar, kalıp hareketler, lakaplar, halk ekonomisi, barınak ve konut*” gibi temel bazı halk bilimi unsurlarının değerleri kazandırmada etkin bir şekilde kullanılmayarak minimum düzeyde bu unsurlara yer verildiği görülmüştür. “*Aydınlanma ve ısınma, ölme tartma ve hesaplama birimleri, dernekler ve kuruluşlar, halk müziği ve halk araçları ve halk eğlenceleri, taşıtlar ve taşıma teknikleri*” gibi bazı halk bilimi unsurlarının ise değerlerin kazandırılması işlevine hizmet etmediği ya da buna uygun unsurların kitaplarda yer almadığı görülmüştür.

Elde edilen bulguların ve bunların hangi düzeyde hangi ders yayında yer aldığı, herhangi bir değer ne tür halk bilimleri unsuru ile işlendiği ile ilgili sonuçlara bakmak gerekirse şunları söylemek mümkündür:

Adalet değeri ile ilgili elde edilen bulgular her iki ders kitabında da birbirine yakın oranda yer almıştır. Adalet değerinin işlendiği halk bilimi türleri de ağırlıklı olarak halk edebiyatı metinlerinden oluşmuştur. Adalet değerinin önemi ve gerekliliği açısından yeteri kadar oranda (Toplam 6 adet halk bilimi unsurunda ve % 2,36 oran) işlenmediğini söylemek mümkündür.

Aile bütünlüğü ile ilgili bulgular her iki ders kitabında da yer almıştır. Bu değer ile ilgili unsurlar halk biliminin farklı türlerinin içeriğinde yer almıştır.

Çalışkanlık değerinin her iki ders kitabında birbirine yakın oranda yer aldığı ve bu değer daha çok halk edebiyatı türlerinden biri olan deyimler yoluyla kazandırılmaya çalışıldığı görülmüştür. Tablo 8 de tespit edilen toplam 13 tane adalet değeri unsurundan 12 tanesi halk edebiyatı türleri içerisindedir.

Dostluk değerinin her iki ders kitabında da yer aldığı ve bu değer halk edebiyatı türleri ile (deyim, masal, atasözü ve kalıp sözler) üzerinden kazandırılmaya çalışıldığı tespit edilmiştir.

Duyarlılık değeri ile ilgili olarak Tablo 8'e göre büyük oranda halk edebiyatı türlerinde ayrıca dinsel-büyüsel inançlar ve halk hekimliği gibi unsurlar aracılığıyla öğrencilerde içselleştirilmeye çalışıldığı ve duyarlılık değerinin MEB Yayıncılık Türkçe ders kitabında Tablo 7'ye göre 9,46 oranı ile daha yüksek oranda yer aldığı tespit edilmiştir.

Her iki ders kitabındaki halk bilimi unsurlarındaki oransal fazlalığın duyarlılık değerinin öğrencilerde bir kazanım olarak gerçekleşmesini daha kolay kıldığı ifade edilebilir.

Toplumda sosyal düzenin sağlanması adına önemli bir yeri olan dürüstlük değerinin her iki ders kitabında da yeteri kadar yer almadığı tespit edilmiştir. Hecce Yayıncılıkta % 1,90, MEB Yayıncılıkta 2,70 ve toplamda 2,26 oranında. Tabii dürüstlük değerinin halk kültürü unsurlarında tespit edilmeye çalışıldığı düşünüldüğünde bu kanıya ulaşılabilir. Kitapta yer alan dürüstlük değeri öğeleri ağırlıklı olarak masallar üzerinden verilmeye çalışılmıştır.

Her ne kadar halk bilimleri unsurlarının içeriğinde az kullanılmış olsa da kitabın genelinde dürüstlük değerinin diğer edebi türlerde incelenmiş olabileceği ihtimali göz önünde bulundurulmalıdır.

Mahremiyet değerinin incelemeye esas olan her iki 8. Sınıf Türkçe ders kitabındaki halk bilimi unsurlarında diğer değerlere oranla orta düzeye yakın bir oranda (4,33) işlendiği söylenebilir. Tabii ki bu değerin daha da yoğun bir şekilde işlenebileceği dşnlmelidir. Bu değerin de diğer birçok değer gibi halk edebiyatı ürünleri ağırlıklı içerikler üzerinden işlendiği sonucuna varılmıştır.

Estetik değerin Hecce yayıncılık tarafından hazırlanan 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki halk bilimi unsurlarında % 7,62 ile daha yoğun olarak işlendiği görülmüştür. Estetik değerin kazandırılmasında farklı ve zengin halk kültürü öğelerinin kullanılmış olduğu dikkat çeken bir detaydır. Tablo 8 ‘den de anlaşıldığı üzere giyim-kuşam, halk sanatları, el sanatları vb. halk bilimi unsuru kullanılarak bu değer işlenmeye çalışılmıştır.

Sadece halk bilimi unsurları bağlamında değerlendirildiğinde merhamet değerinin söz konusu ders kitaplarında bu değer tanımına giren kazanımları öğrencilerde uyandırabilecek oranda yer aldığı sonucuna varılmıştır. Bu değer; ekonomi türleri, köy yaşamı ve geçiş dönemleri ile beraber ağırlıklı olarak halk edebiyatı türlerinde belirgin bir şekilde işlenmiştir.

Mtevazilik değeri her iki ders kitabında birbirine yakın oranlarda ve daha çok masal türündeki metinlerde ön planda yer almıştır.

zgrlk değeri diğer değerlerin aksine Hecce Yayıncılık ders kitabında daha yoğun olarak ele alınmıştır. Bu değer işlenirken halk edebiyatı unsurları ağırlıklı olarak kullanılmıştır. MEB Yayıncılık ders kitabındaki halk unsurları öğelerinden yalnızca bir tanesinde bu değerin işlendiği görülmüştür.

Sabır değeri ders kitaplarının incelenmesi sonucu ortaya çıkan bulgulara göre ağırlıklı olarak MEB Yayıncılık ders kitabında ve daha çok halk edebiyatı unsurları üzerinden işlenmiştir.

Sağlıklı yaşam değeri kitapta yer alan halk bilimi unsurlarında oransal olarak en fazla işlenen değer olarak tespit edilmiştir. Halk bilgisi türlerinden halk hekimliği, beslenme-mutfak- kiler, halk edebiyatı türlerinden masal ve halk inançları öğeleri bu değerin işlenirken bir araç olarak kullanıldığı halk bilimi unsurlarıdır.

Sayęı değeri incelenen kitaplardan MEB Yayıncılık ders kitabında daha yoğun olarak işlenmiştir. Bu değer işlenirken ağırlıklı olarak halk edebiyatı ürünleri kullanılırken halk inançları öğeleri de bu değeri taşıyan içeriklere sahip olmuştur.

Sevgi değeri her iki kitapta da diğer değerlere oranla orta düzeyde yer almıştır. Bu değer halk edebiyatı türlerinin yanı sıra geçiş dönemleri unsurlarında da işlenmiştir.

Sorumluluk değeri ağırlıklı olarak MEB Yayıncılık ders kitabındaki halk bilimi unsurlarında işlenmiş ve farklı türdeki halk bilimi unsurları aracılığıyla kitaplarda yer almıştır.

Tasarruf değeri, küçük yaştan itibaren alışılması gereken ve bireyin yaşantısında sürekli olarak karşılaşacağı bir değer olup bu değer ilgili olarak yeteri kadar bulgunun olmadığı sonucuna varılmıştır. Elde edilen bulgular kitap bazında incelendiğinde ağırlıklı olarak Hecce Yayıncılık kitabında yer aldıkları tespit edilmiştir. Tür olarak da halk edebiyatı ve halk bilgisi unsurlarının içeriklerinde yer aldığı görülmüştür.

Çalışmada elde edilen bulguların en az işlemiş olduğu değerlerden biri de temizlik değeridir. Tasarruf değeri gibi küçük yaşlardan itibaren alışkanlık haline getirilmesi gereken bu değer oransal olarak minimum düzeyde kalmıştır. Temizlik değeri ile ilgili bulgular ağırlıklı olarak MEB Yayıncılık kitabından elde edilmiştir. Bu değeri işleyen halk bilimi türlerinin halk bilgisi(hekimlik) ve halk edebiyatı türleri olduğu görülmüştür.

Yardımseverlik değeri incelenen kitaplarda ağırlıklı olarak MEB Yayıncılık ders kitabında yer almıştır. Bu değer incelenirken kullanılan halk bilimi unsuru da genel olarak halk edebiyatı unsurlarından oluşmuştur.

Bir toplumun iç huzuru ve yaşanılabilir olmasının bir ayağının da sağlam değerler ile ilişkiler sayesinde gerçekleşebilmesi mümkün görülmektedir. Değerleri yaşam pratiğine dönüştürmek ve onların devamına taraftar olmak her bireyin zihninde yer edinirse bu değerlerin kök salması muhtemeldir. MEB tarafından eğitim öğretim sürecinde özellikle 2024 yılındaki Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli ile değerlerin eğitimdeki yeri daha da belirginleşmiş ve 20 adet kök değerinin eğitim sürecinde aktif bir şekilde kullanılmasının önü açılmıştır. O halde bu süreçte okul bu toplumsal değerleri öğrenciye fark ettirecek birincil uyarıcı olma görevini üstlenmiştir. Bu bağlamda Ortaokul 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarındaki halk bilimi unsurlarının değerler ile ilişkisinin incelendiği bu çalışmada ortaya çıkan bulgular ve tespitlerden hareketle yapılan yorumlara dayalı olarak bazı önerilerde bulunulmuştur:

1. Metinler ve onları yorumlamaya dayalı metni anlama çalışmaları her öğrencinin psikomotor, bilişsel ve duyuşsal özelliklerini kapsayacak şekilde düzenlenebilir.

2. Türkçe ders kitapları çocukların değerleri halk kültürü öğeleri ile bir arada kavrayabileceği türden metinleri içermelidir.

3. Ders kitaplarında halk bilgisi ürünlerinin değerler ile ilişkisi üzerine öğrenci veya öğretmen görüşleri alınarak yeni çalışmalar yapılabilir.

4. Farklı yayınevleri tarafından hazırlanan Türkçe ders kitaplarında halk kültürü ve değerler ilişkili unsurlar arasındaki denge gözetilmeli; bir kitapta değerler daha az diğerinde daha fazla işlenmemelidir.

5. Kazandırılacak değerler arasında da denge korunarak Türkçe ders kitaplarında bazı değerler diğer diğerlerden oransal olarak daha az ya da daha fazla değil birbirine yakın oranda yer alabilmesi sağlanabilmelidir.

6. Değerlerin halk bilimi unsurları üzerinden öğrencilerde fark ettirilmesi ve içselleştirilmesi amacıyla ders kitaplarında daha fazla rehberlik yapılarak ilgili yönergeler öğretmenler ile paylaşılabilir.

7. Sonuç bölümünde başlıkları yazılan halk bilimi unsurlarından değerleri aşılama etkisi olabilecek olanlara ders kitabında daha fazla yer verilmelidir. Örneğin “geçiş dönemlerinin” günlük yaşam ile sıkı ilişkisi ve ilgili konu başlıklarının öğrenciler tarafından daha kolay anlaşılır olması açısından bu türlere ağırlık verilebilir.

8. Halk bilimi-değerler ilişkili metinleri anlama ve yorumlama etkinliklerinin oranının artırılması değerleri daha kalıcı şekilde içselleştirebilir.

9. Halk biliminin sözlü edebi biçimlerinden olan destanlar milletlerin diriliş, beraberlik, cesaret, gayret, dayanışma ve ulus sevgisi gibi hisler içerisinde hareket etmesini dile getirdikleri ve bu hisleri uyandırdıkları için Türkçe ders kitaplarındaki oranları arttırılabilir.

10. Halk bilimi unsurlarında tekrardan kaçınılmalı ders kitaplarında kullanılan halk bilimi unsuru çeşitlendirilmelidir. Örneğin fıkra türünde sürekli olarak Nasreddin Hoca, Destan türünde Ergenekon, Orta oyununda Hacivat-Karagöz tiplerinden farklı unsurlar kullanılabilirdir.

11. Halk Biliminin önemli birimlerinden olan atasözleri ya da atalar sözü, toplumun tecrübe ve yaşanmışlıklarından kopup gelen, kısa ve öz bir anlatıma sahip ama aynı zamanda büyük eğitici vazife üstlenen nasihat veren sözlü kültür türleridir. Atasözleri

aracılığıyla geleneksel değerlerin genç kuşaklara aktarılması sağlanabilir, toplumsal aidiyet, etik bilinç ve sorumluluk duygusu kazandırabilir. Bu açıdan ders kitaplarında atasözlerinin kitaplardaki oranın arttırılması daha uygun olabilir.

12. Öğrencilerin halk bilimi unsurlarına ait içeriklerdeki değerleri daha iyi kavrayabilmeleri açısından metni anlamaya dayalı etkinliklerde daha açıklayıcı, daha belirgin ve ilgili değeri işaret edici çalışmalara yoğunlaşılabilir.

13. Metinlerde kullanılan motifler toplumsal konulara değinen ve bu şekilde öğrencilerin eğitilmeye çalışılacağı aynı şekilde onlarda toplumsal değerlerin belirginleşmesine yardımcı olacak türden seçilebilir.

6. KAYNAKÇA

- Aksoy, Ö. A. (2006). *Atasözleri ve deyimler sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aktaş, Ş., & Gündüz, O. (2007). *Yazılı ve sözlü anlatım* (7. bs.). Akçağ Yayınları.
- Aktulum, K. (2022). *Folklor söylemi*. Çizgi Kitabevi.
- Artun, E. (2001). *Halk bilimi ve eğitim*. Karahan Kitabevi.
- Artun, E. (2005). *Türk halk bilimi*. Kitabevi Yayınları.
- Artun, E. (2008). *Halk kültürü araştırmaları*. Kitabevi Yayınları.
- Artun, E. (2009). *Türk halkbilimi*. Kitabevi Yayınları.
- Aykaç, N. (2023). *Binbir Gece masallarında kök değerler ve masalların çocuk edebiyatına katkısı üzerine bir inceleme* (Yayımlanmamış doktora tezi). İnönü Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Babaroğlu, A. (Ed.). (2022). *Erken çocukluk eğitime giriş*. İzge Yayıncılık.
- Balcı, M. (2014). *Değerleri yaşatmak*. Ensar Neşriyat.
- Başaran, İ. E. (2013). *Eğitim bilimine giriş* (2. bs.). Siyasal Kitabevi.
- Başgöz, İ. (1986). *Fıkralarımız üstüne folklor yazıları*. Adam Yayınları.
- Bay, Y., & Bay, N. (Eds.). (2022). *Türk kültüründe çocuk ve eğitim*. Eğiten Yayıncılık.
- Bayat, M. (2019). *Türkçe öğretimi: Kuram ve uygulama*. Pegem Akademi Yayınları.
- Biçer, N. (2017). *Türkçe öğretimi tarihi*. Kesit Yayınları.
- Bilgin, İ. (2005). *Çanakkale içinde vurdular beni*. Erdem Yayınları.
- Boratav, P. N. (1978). *100 soruda Türk halk edebiyatı*. Gerçek Yayınları.
- Boratav, P. N. (2003a). *Halk edebiyatı dersleri*. Yapı Kredi Yayınları.
- Boratav, P. N. (2003b). *Halk hikâyeleri ve halk hikâyeciliği*. Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Boratav, P. N. (2013). *100 soruda Türk halk edebiyatı*. Bilgesu Yayınları.
- Büyükbaş, N. (2024). *Türklerde eğitim*. Kadim Yayınları.

- Cüceloğlu, D. (2002). *İletişim donanımları* (3. bs.). Remzi Kitabevi.
- Cüceloğlu, D. (2003). *Yeniden insan insana* (31. bs.). Remzi Kitabevi.
- Çakır, V. (2023). *İnsan ve değer*. Yükseliş Yayınları.
- Çetin, N. (2023). *Değerler eğitimi*. Bilge Tonyukuk Yayınları.
- Çeribaş, M., & Aça, M. (2023). Halk bilimi araştırmalarının tarihi. İçinde *Halk bilimi el kitabı* (5. bs.). Nobel Yayıncılık.
- Çelikpazu, E., & Aktaş, E. (2011). MEB 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin değer iletimi açısından incelenmesi. *Turkish Studies: International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 6(2), 1
- Çobanoğlu, Ö. (2003). *Halk bilimi: Kuramlar, yaklaşımlar, yöntemler*. Akçağ Yayınları.
- Çobanoğlu, Ö. (2019). *Halkbilimi kuramları ve araştırma yöntemleri*. Akçağ Yayınları.
- Çocuk ve Aile Eğitimi Komisyonu. (2012). *Başarılı eğitimin yöntemleri* (E. Özyel, Ed.). Çocuk ve Aile Yayınları.
- Demir, C. (2013). Atasözlerinin değerler eğitimi açısından önemi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 11(26), 51–68.
- Demirel, Ö. (2004). *Öğretme sanatı*. Pegem Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (2011). *Türk eğitim sistemi ve okul yönetimi*. Pegem Akademi Yayınları.
- Doğan, B., & Gülüşen, A. (2011). Türkçe ders kitaplarındaki (6–8) metinlerin değerler eğitimi açısından incelenmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 77–
- Doğan, S. (2015). *Atasözleriyle Türk kültüründe ekonomik değerler*. Ötüken Yayınları.
- Doğan, Y. ve Torun, F., (2018). Sosyal bilgiler ders kitapları nereye doğru gidiyor. *The Journal of International Lingual, Social and Educational Sciences Year*, Volume: 4, Number: 2, s.2
- Dökmen, Ü. (2004). *Küçük şeyler*. Sistem Yayıncılık.
- Durhat, G., & Ökten, C. E. (2020). Kök değerlerin ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki erdemler temasıyla ilişkisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8(3), 675–693.
- Ekici, M. (2004). Halk bilimi ve eğitim. *Millî Folklor*, (62), 8
- Ergen, G. (Ed.). (2021). *Eğitimde ahlak ve etik*. Vizetek Yayınları.

- Ergun, M. (2014). *Eğitimde liderlik ve rehberlik*. Pegem Akademi Yayınları.
- Eselioğlu, H., Set, S., & Yücel, A. (2021). *Ortaokul ve İmam Hatip Ortaokulu 8. sınıf Türkçe ders kitabı*. Devlet Kitapları.
- Fidan, N., & Erden, M. (2018). *Eğitime giriş*. Anı Yayıncılık.
- Fisher, R. (2022). *Çocuklara düşünmeyi öğretmek* (2. bs.). Pegem Akademi Yayınları.
- Göksu, M. Z. (2024). *Ortaokullarda değerler eğitimi* (2. bs.). Kitap Dünyası.
- Gömeç, S. (2006). *Türk destanlarında eğitim değerleri*. Berikan Yayınevi.
- Güngör, E. (1997). *Ahlak psikolojisi ve sosyal ahlak*. Ötüken Yayıncılık.
- Güven, İ. (2010). *Türk eğitim tarihi*. Naturel Yayıncılık.
- https://tegm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_02/22163752_Yizelge.pdf
- <https://resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/04/20120411-8.htm> 09.07.2025
- Hökelekli, H. (2013). *İnsani değerler*. Dem Yayıncılık.
- İlbaylı, B. (2023). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarında halk bilimi unsurları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Siirt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Siirt.
- Kafesoğlu, İ. (2002). *Türk millî kültürü*. Ötüken Neşriyat.
- Kalaycı, B. (2023). *Halk bilimi / folklor tarihsel süreç*. Kafkas Üniversitesi.
- Karakaş, R. (2010). *Kemal Tahir'in romanlarında halkbilimi unsurları* (Yayımlanmamış doktora tezi). Dicle Üniversitesi, Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı, Diyarbakır.
- Karasar, N. (2012). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Yayıncılık.
- Karatekin, N. (Ed.). (2003). *Değerler eğitimi öğretmen kitabı (Sabır)* (2. bs.).
- Kaya, M., & Aydın, E. (2019). Türkçe dersi öğretim programı ile 2024 Türkçe dersi öğretim programı'nın karşılaştırılması. *Harran Maarif Dergisi*, 9(1).
- Kaya, T. (2011). *Türk atasözlerinin eğitici rolü*. Nobel Yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2010). *Değerler eğitimi kılavuzu*. MEB Yayınları.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). *Türkçe dersi öğretim programı (5–8. sınıflar)*. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı.

- Meydan, H. (2014). Okulda değerler eğitiminin yeri ve değerler eğitimi yaklaşımları üzerine bir değerlendirme. *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(1),
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2019). *Türkçe dersi öğretim programı ve kılavuzu (1–8. sınıflar)*. Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2022). *Öğretim programlarında yer alan kök değerler temalı etkinlik kitabı* [PDF].
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2024a). *Ortaokul Türkçe dersi öğretim programı (5, 6, 7 ve 8. sınıflar)* [PDF].
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2024b). *Ortaokul Türkçe dersi öğretim programı ve kılavuzu*.
- Örnek, V. S. (2000). *Türk Halk Bilimi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Özdemir, N. (1999). *Nasreddin Hoca: Gerçek ile mizah arasında*. Timaş Yayınları.
- Özdemir, N. (2005). *Halk edebiyatına giriş*. Grafiker Yayınları.
- Özgüven, İ. E. (2007). *Bireyi tanıma teknikleri* (7. bs.). PDREM Yayınları.
- Propp, V. (1998). *Folklor: Teori ve tarih*. Avesta Yayınları.
- Resmî Gazete. (1973). 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu. <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.1739.pdf>
- Sarı, H. (Ed.). (2022). *Türkiye’de eğitim politikaları: Türkiye’de ilköğretim politikaları* (E. Tezci, Yazar). İLEM Yayınları.
- Saygı, S. (2024). *8. sınıf Türkçe ders kitabı*. Hecce Yayıncılık.
- Selçuk, Z. (2012). *Gelişim ve öğrenme*. Nobel Yayıncılık.
- Sever, S. (2016). *Çocuk edebiyatı ve eğitim*. Anı Yayıncılık.
- Sünbül, A. M. (2007). *Eğitim, gelişim ve değişim*. Eğitim Kitabevi.
- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2017, 18 Temmuz). *Müfredatta yenileme ve değişiklik çalışmalarımız üzerine*.
- Topçu, N. (2015). *Türkiye’nin maarif davası*. Dergâh Yayınları
- Türkiye Cumhuriyeti Millî Eğitim Bakanlığı. (2025). *Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli (5, 6, 7 ve 8. sınıflar)*. Devlet Kitapları Müdürlüğü

Yaman, H. (2010). “*Atasözlerinin Sosyal Değerler Açısından İncelenmesi.*” *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 23(2), 125–135. s. 129.

